

บทที่ 2

วรรณคดีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เพื่อเป็นการทำความเข้าใจในพื้นฐานความคิดและเป็นการวางแนวทางในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยศึกษาค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประสาธน์ปโตย และการศึกษากิจกรรมการเรียนรู้การสอนเพื่อพัฒนาประสาธน์ปโตย ซึ่งได้นำมาเรียบเรียงตามประเด็นต่าง ๆ ใน 2 ส่วนใหญ่ ๆ ดังต่อไปนี้

วรรณคดีที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยในครั้งนี้ แบ่งออกเป็น

ก. วรรณคดีที่เกี่ยวข้องกับประสาธน์ปโตย และการศึกษากิจกรรมการเรียนรู้การสอนเพื่อพัฒนาประสาธน์ปโตย

1. แนวคิดเกี่ยวกับประสาธน์ปโตย

- ก) ความหมายของประสาธน์ปโตย
- ข) ลัทธิสำคัญของประสาธน์ปโตย
- ค) หลักการประสาธน์ปโตย
- ง) วัฒนธรรมทางการเมืองแบบประสาธน์ปโตย
- จ) การถ่ายทอดวัฒนธรรมทางการเมือง

2. การศึกษาศึกษาเพื่อพัฒนาประสาธน์ปโตยในโรงเรียนมัธยมศึกษา

- ก. การพัฒนาประสาธน์ปโตยในโรงเรียนมัธยมศึกษา
- ข. การจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาประสาธน์ปโตย

ข. งานวิจัยในประเทศและต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยในเรื่องนี้

1. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับมโนทัศน์และพฤติกรรมประสาธน์ปโตยของนักเรียน
2. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับมโนทัศน์และบุคลิกประสาธน์ปโตยของครู
3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาประสาธน์ปโตยในประเทศ

4. งานวิจัยที่เกี่ยวกับปัญหาซึ่งเกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาประชาธิปไตย

5. งานวิจัยที่เกี่ยวกับ มโนทัศน์และพฤติกรรมประชาธิปไตยการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาประชาธิปไตย และปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยในต่างประเทศ

ก. วรรณคดีที่เกี่ยวข้องกับประชาธิปไตย และการศึกษากิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาประชาธิปไตย

1 แนวคิดเกี่ยวกับประชาธิปไตย

ก) ความหมายของประชาธิปไตย

"ประชาธิปไตย" หรือ Democracy มีรากศัพท์มาจากภาษากรีก

2 คำรวมกันคือ "Demo" แปลว่า ประชาชน กับ "Kratein" ซึ่งแปลว่า การปกครอง

(ฮับฮันต์ ลุ่มทวนิช 2523: 2) ในหมู่ชาวกรีกโบราณเมื่อประมาณ 2,000 ปีมาแล้วให้

ความหมาย "ประชาธิปไตย" ว่า เป็นการปกครองโดยหมู่ชน หรือประชาชน หรืออำนาจ

อธิปไตยเป็นของปวงชน อำนาจสูงสุดในการปกครองประเทศเป็นของประชาชน (สมพงษ์

เกษมสิน และจรรยา ลุ่มทวนิช 2526:52; ลุ่มทวนิช นวลลุดล 2524:12) ส่วนในภาษาไทยคำว่า

"ประชาธิปไตย" เป็นคำที่กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ ทรงบัญญัติขึ้น แยกได้ 2 คำ คือ

"ประชา" หมายถึง ประชาชน กับ "อธิปไตย" หมายถึง อำนาจสูงสุดของประชาชน ซึ่งมิ

มีความหมายคล้ายกับคำในภาษาอังกฤษ (เชาวรัตน์ ศันลัษเฐียร 2525:45; สมพงษ์ เกษมสิน

และจรรยา ลุ่มทวนิช 2526:52) ประชาธิปไตยได้ปรากฏในลักษณะต่าง ๆ เช่น ประชาธิปไตย

แบบเสรีนิยม (Liberal Democracy) ประชาธิปไตยแบบนำวิถี (Guided Democracy)

สังคมนิยมประชาธิปไตย (Democracy Socialism) เป็นต้น (ฮับฮันต์ ลุ่มทวนิช 2523

:1) ซึ่งนับว่า ประชาธิปไตย เป็นคำที่มีความหมายกว้างขวางคำหนึ่ง ภายหลังจากสงครามโลก

ครั้งที่ 2 เสรีลันลง องค์การศึกษาริทยาคำลัศร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (United

Nations Educational Scientific and Culture Organization : UNESCO)

ได้ให้ทุนแก่นักวิชาการมากกว่าหนึ่งร้อยคน เพื่อทำการวิจัยเกี่ยวกับคำว่า "ประชาธิปไตย" ผล

ปรากฏว่าคำว่า "ประชาธิปไตย" ถูกใช้อธิบายระบบการเมืองและสังคมทุกระบบที่ผู้ใช้ต้องการ

นำไปสนับสนุน (วิลลูทรี โพรทัน 2524:13)

นักรัฐศาสตร์หลายท่านได้ให้ความหมายของประชาธิปไตยในแง่มุมต่าง ๆ กัน

ชยอนันต์ ลุ่มทวณิช (2523 : 3-4) ได้ให้ความหมายของประชาธิปไตยว่า หมายถึงอุดมการณ์ซึ่งประกอบด้วย การมีค้ำชรัธาในความล่ำมารถในลัทธิบัญญัติ การมีค้ำชรัธาในความล่ำมารถที่จะไม่หาเหตุผลเพื่อประกอบการตัดสินใจ ความเชื่อในความเท่าเทียมกันทางกฎหมายและทางการเมือง ความเชื่อในอำนาจทางการเมืองการปกครองของรัฐบาลที่เกิดจากตัวแทนของประชาชน ความเชื่อในลัทธิขบวนการเมือง เศรษฐกิจและสังคม เพื่อประโยชน์สุขของส่วนรวมและมีความเคารพในความคิดเห็นและการตัดสินใจของมติของคนล่ำมมาก

ลุ่มพงษ์ เกษมสิน และจรรยา ลู่ภาพ (2526 : 53) ได้รวบรวมความหมายของคำว่า "ประชาธิปไตย" ที่นักรัฐศาสตร์ได้ให้ไว้ดังนี้

ซี อี เมอร์เรียม (C.E. Merriam) ให้ความหมายว่า "เป็นการดำรงชีวิตเพื่อความผาสุกร่วมกัน โดยมีเจตนาารมณ์ของประชาชนเป็นเครื่องนำทาง"

อาร์ เอ็ม แม็คไควเวอร์ (R.M. Maciver) กล่าวว่า "ประชาธิปไตยเป็นทั้งรูปแบบการปกครอง และวิถีชีวิตที่ถือเอาเสรีภาพเป็นหลักสำคัญ"

ฮาร์โรลด์ ลาสกี (Harold Laski) อธิบายว่า "ประชาธิปไตยเป็นความปรารถนาที่มนุษย์ต้องการรักษาไว้ซึ่งความสำคัญของตนเองและความเสมอภาคในทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง"

เจมส์ แมคเกรเกอร์ เบอเรนส์ (James MacGregor Burns 1957 : 8) กล่าวว่าสรุปว่า "ประชาธิปไตยเป็นวิถีชีวิต รูปแบบ วิธีการปกครองและแบบของประเทศไทย"

นอกจากนี้พจนานุกรมรัฐศาสตร์วิเคราะห์ (A Dictionary of Political Analysis 1971 : 61) ได้ให้ความหมายคำว่า ประชาธิปไตย ว่าเป็นรูปแบบการปกครองที่สมาชิกของสังคมเป็นผู้ใช้อำนาจของตนปกครองโดยตรงหรือใช้อำนาจของตนผ่านกลุ่มบุคคล"

จากทรรศนะของบุคคลต่าง ๆ ข้างต้นอาจกล่าวสรุปได้ว่า ประชาธิปไตยเป็นการปกครองที่มุ่งความสำคัญไปยังมนุษย์ซึ่งเป็นสมาชิกของสังคมให้มีโอกาสได้ใช้ความสามารถลัทธิบัญญัติ แลวงหาแนวทางในการปกครองตนเองเพื่อความผาสุกร่วมกัน โดยยึดเสรีภาพเสมอภาค ค้ำชรัธาในความล่ำมารถของแต่ละบุคคลและการช่วยเหลือเกื้อกูลกันเป็นสำคัญ

ข) ลักษณะสำคัญของประชาธิปไตย

ประชาธิปไตยเป็นทั้งระบบการเมือง รูปแบบการปกครอง แนวคิดอุดมการณ์และวิถีทางดำเนินชีวิต เป็นความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลกับประชาชน ประชาชนกับประชาชนในสังคม นักรัฐศาสตร์พยายามที่จะอธิบายลักษณะสำคัญของประชาธิปไตย โดยจำแนกเป็นประเด็นที่ต่างกันไป

กมล สุมวิเชียร (2516:12) ได้อธิบายว่าลักษณะสำคัญของประชาธิปไตยมี 2 ลักษณะคือ

1. ประชาธิปไตยในความหมายที่แคบ หมายถึง ระบบการเมือง (*Political System*) หรือรูปแบบของการปกครอง (*Form of Government*) อันมีหลักดังนี้

1.1 ผู้ปกครองจะต้องได้รับความยินยอมจากผู้ใต้ปกครอง ผู้ปกครองเป็นเพียงตัวแทนที่ประชาชนเลือกขึ้นเพื่อทำหน้าที่แทนตนเท่านั้น

1.2 ผู้ใต้ปกครองจะต้องมีสิทธิ์เป็นผู้ปกครองได้เป็นครั้งคราว

1.3 สิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานของประชาชนจะต้องได้รับการคุ้มครอง

2. ประชาธิปไตยในความหมายที่กว้าง หมายถึง วิถีชีวิตและสัมพันธภาพระหว่างบุคคลในสังคม ซึ่งการตัดสินใจว่าวิถีชีวิตหรือสัมพันธภาพของคนในสังคมจะเป็นประชาธิปไตยหรือไม่ก็ขึ้น อาศัยเกณฑ์ที่กว้าง ๆ ดังต่อไปนี้ในการตัดสินใจ

2.1 การเคารพในสิทธิของกันและกัน

2.2 การตกลงโดยสันติวิธี

2.3 ความยุติธรรมในสังคม

ปรีชา หงษ์ไกรเลิศ (2519:2) หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมการฝึกหัดครู (2520: 66-68) ชัยอนันต์ สุ่มทวนิช (2523: 1-20) และเชาวรัตน์ กันลัษณะวิชัย (2525: 67-68) มีความเห็นสอดคล้องกันว่า ประชาธิปไตยมีลักษณะหรือฐานะ 3 ประการคือ

1. ประชาธิปไตยในฐานะระบบการเมืองหรือรูปของการปกครอง หมายถึง การที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการปกครองโดยวิธีการต่าง ๆ เช่น การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร การแสดงความคิดเห็นต่อการบริหารงานของรัฐบาล เล่นข้อเรียกร้องต้องการ

รัฐบาล รัฐบาลเป็นเพียงผู้ได้รับมอบอำนาจจากประชาชนที่เข้ามาบริหารเป็นการชั่วคราว โดยยึดถือประโยชน์สุขของประชาชนเป็นหลัก

2. ประชาธิปไตยในฐานะอุดมการณ์ หมายถึง ประชาชนในสังคมประชาธิปไตยต้องมีความรู้สึกนึกคิด ทัดกันคิดและเห็นคุณค่าของหลักการสำคัญของประชาธิปไตย ซึ่งได้แก่ หลักเสรีภาค เล่มภาคและภราดรภาพ แล้วปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอ

3. ประชาธิปไตยในฐานะวิถีชีวิต หมายถึง การปฏิบัติตนตามหลักการประชาธิปไตยในการดำเนินชีวิตประจำวัน เช่น เข้าใจหน้าที่ของตนเอง รู้จักและใช้สิทธิที่มีอยู่อย่างถูกต้อง เคารพกฎหมาย ยอมรับฟังความคิดเห็นที่แตกต่างไปจากความคิด ความเชื่อของตน ไม่เอารัศเอาเปรียบผู้อื่น

ค) หลักการประชาธิปไตย

จากความหมายและลักษณะสำคัญของประชาธิปไตย จะเห็นว่า ประชาธิปไตยเป็นทั้งทฤษฎีและการปฏิบัติ ไม่ว่าประชาธิปไตยจะมีฐานะเป็นรูปแบบการปกครอง อุดมการณ์ หรือวิถีชีวิตก็ตาม ย่อมอยู่บนรากฐานอันเดียวกันที่เรียกว่า หลักการประชาธิปไตย ซึ่งมีพัฒนาการมาตั้งแต่ยุคกรีกโบราณ อาทิ จากแนวคิดของอริสโตเติล (Aristotle) ที่ว่า "ประชาชนทั้งหมดเป็นผู้ใช้อำนาจในการปกครองโดยตรง ด้วยการประชุมร่วมกันพิจารณาตัดสินปัญหาาร่วมกันในที่ชุมนุมใหญ่ และทำการเลือกเจ้าหน้าที่ปฏิบัติตามงานของรัฐโดยตรง" ซึ่ง ฮับฮันด์ ลุ่มทวณิช (2523: 2, 4) แสดงความคิดเห็นอีกว่า "แนวความคิดทางประชาธิปไตยในสมัยต่อมา ไม่เคยพ้นจากการได้รับอิทธิพลของอริสโตเติล แต่ก็ไม่เหมือนกันกับความคิดอริสโตเติลเกี่ยวกับประชาธิปไตยแท้ทีเดียวนัก"

นอกจากแนวคิดของอริสโตเติลแล้ว หลักการประชาธิปไตยในปัจจุบันยังได้รับอิทธิพลจาก จอห์น ล็อก (John Locke 1632-1714 ชาวอังกฤษ จัง ลาคซ์ รูสโซ (J.J. Rousseau 1712-1778) ชาวฝรั่งเศส อเล็กซีส เดอ ทอคเกอวิลล์ (Alexis de Tocqueville 1805-1859) ชาวฝรั่งเศส และจอห์น สจวร์ต มิลล์ (John Stuart Mill 1806-1873) ชาวอังกฤษอีกด้วย (บรรพต วีระชัย 2527: 131)

จากแนวคิดและหลักการเกี่ยวกับประชาธิปไตยของอริสโตเติลและนักรัฐศาสตร์ชาวตะวันตกอื่น ๆ ได้ถ่ายทอดลงสู่นักรัฐศาสตร์รุ่นต่อมา ซึ่งได้เสนอหลักการขั้นพื้นฐานของการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยไว้แตกต่างกันไป ดังเช่น

เลิศ หงษ์ภักดี (2517 : 9) กล่าวว่า หลักการขั้นพื้นฐานซึ่งเป็นความเข้าใจโดยทั่วไปของการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย หมายถึง การปกครองโดยประชาชนซึ่งมีหลักการขั้นพื้นฐาน 6 ประการด้วยกันดังนี้คือ

1. การรับรองสิทธิและเสรีภาพต่าง ๆ ของประชาชน โดยยอมรับทั้งค่านิยมและความคิดเห็นต่าง ๆ ของประชาชนที่แสดงออกมาโดยชอบธรรม และป้องกันสิทธิเสรีภาพของประชาชนไว้ด้วยความยุติธรรม ระบอบประชาธิปไตยยกย่องค่าของบุคคล กล่าวคือ ถือว่ามนุษย์ทุกคนมีความสมบูรณ์ในตัวเอง รัฐตั้งขึ้นเพื่อประโยชน์แก่ประชาชน
2. การยอมให้ประชาชนเข้ามาบริหารเป็นผู้มีอำนาจสูงสุดในการปกครอง กล่าวคือ ให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจการปกครองให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ เช่น ให้ประชาชนมีสิทธิทั่วไปในการออกเสียงเลือกตั้ง ฯลฯ เป็นต้น
3. การถือหลักแห่งกฎหมายเป็นแม่บทในการปกครอง และถือว่ารัฐธรรมนูญเป็นหลักกฎหมายสูงสุดในการดำเนินการปกครองประเทศ กฎหมายอื่นใดจะขัดกับรัฐธรรมนูญไม่ได้ นับว่าเป็นการปกครองโดยกฎหมาย
4. การถือหลักการเสียงข้างมาก คือ การพิจารณาตัดสินใจรัฐกิจจะต้องเป็นไปตามความปรารถนาของประชาชนส่วนใหญ่ ดังนั้นการหาฉันทหรือข้อยุติใด ๆ ในระบอบประชาธิปไตยจึงนิยมใช้หลักการเสียงข้างมากเป็นเครื่องตัดสิน
5. การให้ประชาชนมีความเสมอภาคเท่าเทียมกัน โดยกำหนดให้ประชาชนเสมอภาคกันในกฎหมายและถือหลักความยุติธรรมในสังคมเป็นที่ตั้ง เช่น สิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้งควรให้คนเดียวมีเสียงเดียว (One Man One Vote) ฯลฯ เป็นต้น
6. หลักการปกครองโดยผู้แทน เพราะในปัจจุันประชาชนไม่สามารถทำการปกครองประเทศด้วยตนเองโดยตรงได้ จึงต้องเลือกตั้งบุคคลกลุ่มหนึ่งขึ้นมาเป็นผู้ทำหน้าที่ปกครองประเทศ

สมพงษ์ เกษมสิน และจรูญ ลู่ภาพ (2526: 54-64) ได้
เสนอหลักการประชาธิปไตยไว้ทั้งสิ้น 16 ประการคือ

1. หลักการที่ว่าประชาชนมีอำนาจในการปกครองประเทศ
โดยการเลือกผู้แทนของตนทำหน้าที่ปกครองแทนประชาชนทั้งหมด ดังนั้นรัฐบาลที่ประชาชนได้
ร่วมกันจัดตั้งขึ้นนั้นเป็นสมบัติของประชาชน
2. หลักการในการมีส่วนร่วมในการปกครองประเทศ โดยการ
เลือกตั้งผู้แทนราษฎร การแสดงความคิดเห็น การตั้งพรรคการเมือง การรวมกลุ่มเพื่อรักษา
ผลประโยชน์ของตน
3. หลักการปกครองเพื่อประโยชน์ของประชาชน รัฐบาลต้อง
ดำเนินการต่าง ๆ เพื่อประโยชน์ของประชาชน ได้แก่ การรักษาความสงบเรียบร้อย
ปลอดภัย โดยให้มีหลักประกันเกี่ยวกับสวัสดิภาพของประชาชน เช่น บังคับเสีย การศึกษา อาชีพ
และรายได้ เป็นต้น
4. หลักการใช้เหตุผล ในการแสดงออก การดำเนินงาน ตลอดจน
จนความสัมพันธ์ต่อกัน การแสดงความคิดเห็น การแก้ปัญหา การพัฒนา การเปลี่ยนแปลง
และการปรับปรุง
5. หลักความยินยอม เป็นการแสวงหาความเห็นพ้องต้องกัน
โดยในบุคคลแต่ละคนมีเสรีภาพในการคิดและตัดสินใจ นอกจากนี้ยังหมายถึงความยินยอม
พร้อมใจที่จะทำให้กิจการของคนส่วนใหญ่ดำเนินไปด้วยดี
6. หลักการปรองดองโดยเสียงข้างมาก โดยคำนึงถึงเสียง
ข้างน้อยไม่ว่าในแง่การแก้ปัญหา การหาข้อยุติ การตัดสินใจ การใช้หลักเกณฑ์เสียงข้างมาก
ต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเสมอภาค ใช้หลักเหตุผลไม่ใช่อารมณ์ และไม่รุกรานสิทธิของ
ฝ่ายข้างน้อยโดยไม่เป็นธรรม
7. หลักกฎหมาย ยึดถือกฎหมายเป็นกฎเกณฑ์หรือกติกาในการ
ดำเนินการต่าง ๆ เพื่อความยุติธรรมแก่ประชาชน เพราะกฎหมายได้กำหนดขึ้นโดยผู้แทนของ

ประชาชนจึงถือว่ามาจากประชาชนนั่นเอง ดังนั้นทุกคนย่อมเข้าใจ รู้เห็นและรับทราบด้วยท
กฎหมาย

8. หลักการรับฟังและถือเอาเจตนาของประชาชนเป็นหัวใจ
สำคัญ ทั้งนี้รัฐบาลควรสนองความต้องการของประชาชนโดยทั่วไปอย่างแท้จริงตามความ
สามารถและกำลังของประเทศ

9. หลักการปกครองที่รัฐบาลมีอำนาจจำกัด เพื่อรักษาสหิ
เสรีภาพของประชาชน โดยกำหนดขอบเขตอำนาจของรัฐบาลไว้ในรัฐธรรมนูญ ให้ประชาชน
สามารถเลือกตั้งพรรคการเมืองหรือกลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ คอบคิดตามการทำงานของรัฐบาล
ใช้หลักการกระจายอำนาจ กำหนดให้มีการจำกัดระยะเวลาในการดำรงตำแหน่งของฝ่าย
นิติบัญญัติและฝ่ายบริหาร

10. หลักความเสมอภาค หมายถึง ความเท่าเทียมกันในทาง
การเมือง กฎหมายและโอกาสที่จะได้รับประโยชน์หรือหลักประกันต่าง ๆ แต่จะได้รับประโยชน์
หรือความสำเร็จมากน้อยแค่ไหนขึ้นอยู่กับความสามารถของแต่ละบุคคล

11. หลักศีลธรรม ศีลธรรมเป็นหลักการที่ควบคุมมิให้บุคคลกระทำ
การที่เป็นการเบียดเบียนกันโดยมิชอบ แต่มุ่งสนับสนุนให้มนุษย์ไว้อภัยช่วยเหลือกันและมีจิตใจ
ที่กรอบด้วยคุณธรรม เป็นการช่วยลบลบปัญหาซึ่งเป็นผลดีต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตย

12. หลักการพัฒนาและการปกครองตนเอง ด้วยความเชื่อว่า
มนุษย์มีความสามารถในการปรับปรุงตนเองให้ก้าวหน้าทั้งด้านความคิด สติปัญญาและการกระทำ
จึงสมควรที่จะให้มนุษย์กำหนดการปกครองตนเองได้ โดยเปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็น
เลือกองค์การที่ทำหน้าที่ปกครองแทนประชาชน และวิธีการที่ใช้เป็นหลักการปกครองประเทศได้

13. หลักเสรีภาพ หมายถึง โอกาสที่บุคคลจะทำหรือปฏิบัติตาม
ความพอใจโดยไม่ละเมิดเสรีภาพของผู้อื่นและไม่ขัดต่อหลักศีลธรรม

14. หลักการยอมรับศักดิ์ศรีของมนุษย์ ประชาธิปไตยถือว่าบุคคล
มีความสำคัญ มีคุณค่า มีความรู้สึกและมีจิตใจ ไม่ว่าจะอยู่ในสถานภาพใด จะถูกเหยียดหยาม
กันไม่ได้

15. หลักการประณีประนอม ประชาธิปไตยต้องการให้มีการประณีประนอมในด้านความคิดเห็นและการกระทำด้วยการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นโดยเสรี มีความเชื่อมั่นว่าบุคคลย่อมยอมรับเหตุผลที่ดีที่สุดเป็นข้อประณีประนอม เพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกันได้

16. หลักการยอมรับข้อสงสัย เนื่องจากประชาธิปไตยยึดหลักเหตุผล จึงถือว่าความคิดทางการเมืองและนโยบายต่าง ๆ จะต้องมีการพิสูจน์ทดลอง ซึ่งจะช่วยให้บุคคลมีความคิดกว้างขวาง มีใจกว้างและยับยั้งการผูกขาดความคิดเห็น

อาจสรุปได้ว่าหลักการประชาธิปไตยนั้นประกอบด้วยหลักสำคัญ 3 ประการ นั่นคือ หลักของเสรีภาพ หลักของความเสมอภาค และหลักของภราดรภาพ ซึ่งสอดคล้องกับความเห็นของ ทิมห์นัวร์ นาคะตะ (2517 : 11) และปรีชา หงส์โกศล (2518 : 2-7)

ง) คุณลักษณะของพลเมืองในระบบประชาธิปไตย

การที่สังคมใดจะเป็นประชาธิปไตยได้นั้นไม่ใช่สิ่งที่ง่ายนัก ค่าเป็นต้องอาศัยระยะเวลาที่จะสร้างระบบการเมืองที่เป็นประชาธิปไตย โดยอาศัยประชาชนที่มีอุดมการณ์และวิถีชีวิตที่มีลักษณะสอดคล้องกับประชาธิปไตยด้วย ดังที่ปราโมทย์ นาครทรรพ (2516 : 212-213) มีความเห็นว่า "ประชาธิปไตยจะเกิดขึ้นในสังคมใดก็ตาม สังคมนั้นต้องมีความสัมพันธ์กันอย่างแน่นหนา ขององค์ประกอบ 3 ประการคือ อุดมการณ์ที่ส่งเสริมประชาธิปไตย รูปแบบการปกครองที่ส่งเสริมประชาธิปไตยและวิถีชีวิตที่ส่งเสริมประชาธิปไตยของประชาชน"

ด้วยเหตุที่ประชาชนเป็นปัจจัยที่นับว่าสำคัญที่สุดของการปกครองระบอบประชาธิปไตย นักรัฐศาสตร์และนักการศึกษาหลายท่านได้พยายามเล่นอดคุณลักษณะของประชาชนหรือพลเมืองในระบบประชาธิปไตยไว้ดังนี้

นवलเจ็ญ และวีระยุทธ วิเชียรโศติ (2517: 1) นักการศึกษาได้เล่นอว่า บุคคลที่มีลักษณะเป็นประชาธิปไตยต้องประกอบด้วยสิ่งต่อไปนี้

1. การวรรณกรรม คือ การเคารพในสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีในความเป็นมนุษย์ซึ่งกันและกันทั้งทางกาย วาจา และใจ

2. สำนึกศีลธรรม คือ การร่วมประชุมปรึกษาหารือ วางแผนในการทำงานร่วมกัน ตัดสินใจร่วมกัน

3. ปัญญาธรรม คือ การใช้สติปัญญาในรูปของวิธีการทางวิทยาศาสตร์ เป็นหลักในการพัฒนาความคิด คิดแบบวิเคราะห์และสร้างสรรค์ รู้จักสร้างสรรค์ รู้จักวิพากษ์วิจารณ์อย่างมีเหตุผล

4. วินัยธรรม คือ การรู้จักขอบเขต กติกา สำนึกในสิทธิหน้าที่ ใช้เสรีภาพในขอบเขต การมีวินัยทั้งต่อตนเอง วินัยต่อกลุ่มและวินัยต่อสังคม

5. คุณธรรม คือ การมีศีลธรรมประจำใจ มีความซื่อสัตย์ ยุติธรรม และปรารถนาดีต่อคนอื่น ๆ

6. สันติธรรม คือ การไม่หาสันติภาพในสังคม ไม่มุ่งทำลายและเอาใจเอาเปรียบผู้อื่น มุ่งประสานผลประโยชน์ในสังคมให้มากที่สุด

กัทสันธุ์ นาคะตะ (2517 : 16-18) ได้รวบรวมและสรุปลักษณะของการมีจิตใจแบบประชาธิปไตยไว้คือ

1. มีจิตใจล้นหลามหลักการปกครองแบบประชาธิปไตย
2. มีความเชื่อและยึดมั่นในคุณค่าและศักดิ์ศรีของบุคคลรวมทั้งรู้จักเคารพสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น
3. จะต้องเคารพกติกาของการปกครองแบบประชาธิปไตย คือ ใช้วิธีตัดสินใจปัญหาด้วยเสียงข้างมาก โดยทุกฝ่ายควรปฏิบัติตาม ขณะเดียวกันก็ให้ความสำคัญคุ้มครองสิทธิของฝ่ายที่มีเสียงข้างน้อย
4. จะต้องสนใจในการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองการปกครอง เช่น ติดตามข่าวสารบ้านเมือง ชูดูยถึงปัญหาบ้านเมืองกับผู้อื่น ออกเสียงเลือกตั้ง เป็นต้น

5. จะต้องสำนึกในหน้าที่พลเมืองของตนและมีความเชื่อมั่นในตนเอง เช่น การปฏิบัติตามกฎหมาย เสียภาษี การบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคม

6. จะต้องมองโลกในแง่ดี มีความไว้วางใจผู้อื่นและมีความเชื่อมั่นในตัวเจ้าหน้าที่หรือสถาบันของทางราชการ

7. จะต้องรู้จักวิพากษ์วิจารณ์อย่างมีเหตุผลและในทางสร้างสรรค์ โดยเฉพาะต่ออำนาจหน้าที่และการปฏิบัติงานของทางราชการ

8. จะต้องไม่มีจิตใจเป็นเผด็จการ เช่น การมอบความรับผิดชอบทุกอย่างให้ผู้อื่น การใช้อำนาจเด็ดขาด การอ่อนน้อมยอมสวามิภักดิ์ต่อผู้มีอำนาจ

สันติ สัมครการ (2517 : 31-36) อธิบายบุคลิกภาพของนักประชาธิปไตยว่า

1. มีความคิดอ่านกว้างขวาง มีจิตใจเปิดเผย ยอมรับฟังความคิดเห็นที่แตกต่างจากตนเอง

2. มีจิตใจเป็นนักกีฬา คือ รู้แพ้ รู้ชนะ รู้ภัย

3. ยินหยัดเพื่ออุดมการณ์ประชาธิปไตย เช่น เคารพในสิทธิมนุษยชน ไม่ยอมเป็นทาสบุคคลอื่น

4. สนใจติดตามข่าวสารการเมืองและมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมือง

กระมล ทองธรรมชาติ และคณะ (2520: 34) ให้ความเห็นต่อคุณภาพของประชาชนทางการเมืองประชาธิปไตยที่จำเป็นต้องสร้าง ดังต่อไปนี้

1. ความรู้ ความสนใจ และความสามารถเพียงพอที่จะพิจารณาวิพากษ์วิจารณ์อย่างมีเหตุผล แสดงความคิดเห็นและตัดสินใจสนับสนุนหรือคัดค้านการกระทำของนักการเมือง

2. ความรู้สึกรับผิดชอบสูงในการร่วมมือกันแก้ไขปัญหาต่างๆ ของบ้านเมือง โดยไม่ปล่อยให้เจ้าหน้าที่ของนักการเมืองแต่ฝ่ายเดียว

3. ความเลื่อมภาค ความเคารพไว้ถือซึ่งกันและกัน และการเห็นอกเห็นใจกัน เป็นหลักการของความเป็นประชาธิปไตย

4. เคารพ เชื่อมมั่น และพร้อมที่จะต่อสู้ป้องกันสิทธิของตนเองอย่างเต็มที่เท่า ๆ กับการเคารพสิทธิของผู้อื่น กับทั้งยังเป็นหน้าที่ที่จะต้องช่วยกันป้องกันสิทธิให้กับผู้อื่นในมาตรการและลักษณะอันควร

5. การรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น หรือมติของคนส่วนใหญ่ด้วยอารมณ์เย็นสงบ

6. ผู้ที่มีสิทธิเหนือผู้อื่นประสงค์ที่จะกกดสิทธิของตนให้เท่ากับผู้อื่น

7. เคารพในหลักการใช้เหตุผลอย่างเคร่งครัดเพื่อแก้ปัญหาความขัดแย้งโดยสันติวิธี ไม่ใช้ความรุนแรงไม่ว่าในรูปแบบใดที่ขัดกับหลักประชาธิปไตย

8. เคารพกติกาประชาธิปไตยอย่างเคร่งครัด

9. มีความตื่นตัว มีความสำนึก รู้สิทธิหน้าที่และความรับผิดชอบทางการเมืองในระดับสูง

ณรงค์ สิ้นลวลัทธิ (2522 : 124-125) สรุปลักษณะบุคคลที่มีลักษณะประชาธิปไตยไว้ดังนี้

1. มีความเชื่อมั่นในความสามารถของมนุษย์ด้วยกัน
2. ยอมรับฟังความคิดเห็นของคนอื่นและกล้าแสดงความคิดเห็น
3. รู้จักขอบเขตของหน้าที่และสิทธิเสรีภาพ
4. คิดว่าตนเองมีประสิทธิภาพทางการเมือง (Political Efficiency)

5. ให้คำนิยามอย่างมากในเรื่องเสรีภาพ

ชัชวรินทร์ สุ่มทวณิช (2523 : 23) เสนอแนวคิดว่าผู้ที่มีบุคลิกภาพที่เป็นประชาธิปไตยว่า ได้แก่บุคคลซึ่ง

1. มีความคิดเห็นเป็นของตนเองไม่ยอมการยอมตามความคิดเห็นของผู้อื่น เว้นเสียแต่ว่าจะถูกชักจูงให้คล้อยตามไว้ว่าความเห็นนั้นมีเหตุผลควรที่จะ เชื่อถือ
2. เป็นคนที่ปรับตัวให้เข้ากับสภาพการณ์ใหม่ ๆ ได้ง่าย
3. มีความรับผิดชอบ ผูกพันในสิ่งที่เขาได้ตัดสินใจกระทำลงไป
4. ไม่มีอคติต่อผู้ที่มีความแตกต่างจากตน เช่น คำสอนอื่น เชื้อชาติอื่น
5. คิดถึงบุคคลอื่นในฐานะที่ตน ๆ นั้นเป็นตัวของเขาเองไม่ใช่ไปใส่คประเภทให้เขา เช่น ไม่ไปเรียกเขาว่า "หัวรุนแรง" หรือ "พวกฝ่ายซ้าย" โดยไม่มีเหตุผล
6. มองโลกในแง่ดีอยู่เสมอ มีศรัทธาและความหวังต่อชีวิต
7. ไม่ยอมก้มหัวให้กับผู้ยิ่งใหญ่ง่าย ๆ แม้ว่าจะยอมรับอำนาจแต่อำนาจนั้นต้องมีเหตุผลหรือมีความชอบธรรม

ริลู่ทรี โพรเทชั่น (2524 : 160) สรุปลักษณะของบุคคลที่สนับสนุนการปกครองระบอบประชาธิปไตยไว้ดังนี้คือ

1. มีเหตุผล
 2. เข้าร่วมในการเมืองอย่างกระตือรือร้น
 3. มีความรู้ในเรื่องการเมือง
 4. สำนึกในความสามารถทางการเมืองของตน
 5. ตัดสินใจโดยใคร่ครวญอย่างรอบคอบ จากการประเมินพยานและหลักฐาน ตลอดจนการตรวจสอบเปรียบเทียบที่จะเลือกตัดสินใจในทางเลือกที่มีอยู่หลายทาง
- กรมสามัญศึกษา (2529 : 25) ได้กล่าวถึงคุณลักษณะที่แสดงความเป็นประชาธิปไตย ไว้ว่า

1. มีจิตใจที่สนับสนุนและยึดมั่นในกติกากการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข

2. เห็นความสำคัญและเคารพในศักดิ์ศรีของบุคคล เคารพในสิทธิเสรีภาพของบุคคล ใ้วางใจผู้อื่น มองโลกในแง่ดี รู้จักวิเคราะห์วิจารณ์อย่างมีเหตุผลในทางสร้างสรรค์ ไม่มีจิตใจเป็นเผด็จการ

3. ล้นใจในกิจกรรมทางการเมืองการปกครอง โดยล้าหน้าในบทบาทหน้าที่ของตน

ฮาโรลด์ ลาสเวลล์ (Harold Lasswell 1951 : 495-513)

กล่าวถึงนักประชาธิปไตยว่าต้องมีบุคลิกภาพดังนี้

1. เป็นคนเปิดเผยมีทัศนคติที่ดี ใจกว้างต่อมวลมนุษย์ด้วยกัน มีสัมพันธไมตรีที่ดีต่อผู้อื่น
2. เป็นผู้มีค่านิยมหลากหลาย มีจิตใจที่ชอบแบ่งปันมากกว่าชอบสะสมหรือหวงแหนไว้เป็นของตนแต่ผู้เดียว
3. มีความเชื่อมั่นและมั่นใจในศักยภาพของมนุษย์
4. เป็นผู้ที่สามารถยอมรับค่านิยมของผู้อื่นได้ (ยอมรับฟังความคิดเห็นผู้อื่น)
5. เป็นผู้ที่ปราศจากความกังวล

โรเบิร์ต อี เลน (Robert E. Lane 1972 : 57-61) มีความเห็นว่าคุณลัษณ์ที่ดีจะช่วยให้ระบอบประชาธิปไตยดำเนินไปด้วยดีนั้นควรมีสักขณะ

1. เชื่อในเรื่องความร่วมมือเท่าเทียมกันกับการแข่งขัน
2. มีจิตใจอ่อนไหว บอมนุ่มนวลปรน ไม่ก้าวร้าว
3. มีจิตใจเปิดกว้างพร้อมที่จะแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับบุคคลอื่น และเปลี่ยนแปลงความคิดเห็นของตน

4. ปฏิบัติหน้าที่ของพลเมืองอย่างครบถ้วน
5. มีความกล้าที่จะวิพากษ์วิจารณ์กฎของสังคม
6. มีจิตใจแจ่มใส สุขภาพดี และมีทักษะในการวิเคราะห์

7. เป็นผู้ที่รู้จักตนเองซึ่งจะช่วยในการรวบรวมอารมณ์ต่าง ๆ และการดำเนินชีวิตตามแนวทางที่โตตั้งไว้ อีกทั้งมีความเชื่อมั่นในตนเอง ในเรื่องประสิทธิภาพทางการเมือง

จากแนวคิดและความคิดเห็นของนักรัฐศาสตร์ และนักการศึกษา เกี่ยวกับคุณลักษณะของพลเมืองในระบบประชาธิปไตยที่กล่าวมาในหลาย ๆ ทรรศนะนั้น สามารถสรุปได้ว่าคุณลักษณะของพลเมืองในระบบประชาธิปไตยควรเป็นดังนี้

1. มีความรู้ในเรื่องการเมืองระบบประชาธิปไตย
2. มีจิตใจที่ต้องการการปกครองระบบประชาธิปไตย
3. ยึดมั่นในหลักการประชาธิปไตย เช่น เชื่อมั่นในความสามารถของบุคคล เคารพในสิทธิและเสรีภาพของผู้อื่น มองโลกในแง่ดี ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น และกล้าแสดงความคิดเห็น
4. สนใจติดตามข่าวสารการเมือง กระตือรือร้นที่จะมีส่วนร่วมทางการเมือง

ค) การถ่ายทอดวัฒนธรรมทางการเมือง

การที่บุคคลจะมีวัฒนธรรมทางการเมืองหรือคุณลักษณะทางการเมืองอย่างใดอย่างหนึ่งนั้น ย่อมเป็นผลมาจากการถ่ายทอดทางวัฒนธรรมทางการเมืองของสังคมนั้น ๆ โดยกระบวนการสังคมประกิตทางการเมือง (Political Socialization) ดังที่ เควิด ฮีสตัน และ แจค เดนนิส (David Easton and Jack Dennis อ้างถึงใน พรศักดิ์ ม่องแก้ว และสายทิพย์ ลุคคิทพันธ์ 2526 : 16) สรุปว่า กระบวนการสังคมประกิตทางการเมือง หมายถึง วิธีการที่สังคมส่งผ่านความรู้ ทัศนคติ ปห้ลัถานและค่านิยมทางการเมือง จากคนรุ่นหนึ่งไปยังคนอีกรุ่นหนึ่งเป็นกระบวนการที่ช่วยให้ระบบการเมืองแต่ละระบบดำรงอยู่ได้

แคทเนท พี แลงตัน (Kenneth P. Langton 1969 : 4, 10)

กล่าวเกี่ยวกับกระบวนการสังคมประกิตทางการเมือง สรุปได้ว่า เป็นกระบวนการที่เกี่ยวกับวิถีทางการถ่ายทอดวัฒนธรรมทางการเมืองภายในสังคมหนึ่ง ๆ จากคนรุ่นหนึ่งไปยังคนอีกรุ่นหนึ่ง โดยผ่านตัวการต่าง ๆ ของสังคม ซึ่งทำให้บุคคลได้เรียนรู้การกำหนดรูปแบบความสัมพันธ์ของตนเองกับการเมืองให้เหมาะสม

ความคิดเห็นของนักรัฐศาสตร์ทั้งสองท่านนี้แสดงให้เห็นว่า กระบวนการสังคมปริศนทางการเมือง มีความสำคัญต่อความคงอยู่และการพัฒนาของระบบการเมือง เป็นกระบวนการที่ช่วยให้มีการส่งผ่านวัฒนธรรมทางการเมืองจากคนรุ่นหนึ่งไปยังคนรุ่นต่อไป ทั้งนี้ความสำเร็จหรือประสิทธิผลของกระบวนการสังคมปริศนทางการเมือง บ่มขึ้นอยู่กับรูปแบบ วิธีการ และที่สำคัญก็คือความร่วมมือของสถาบันต่าง ๆ ในระบบการเมืองนั้น ๆ

ในการพิจารณากระบวนการถ่ายทอดวัฒนธรรมทางการเมืองหรือกระบวนการสังคมปริศนทางการเมืองนั้น (Political Socialization) นอกจากความหมายของกระบวนการถ่ายทอดวัฒนธรรมทางการเมืองแล้ว สิ่งที่น่าจะกล่าวถึงอีกประการหนึ่งก็คือ ขั้นตอนการถ่ายทอดวัฒนธรรมทางการเมืองหรือกระบวนการสังคมปริศนทางการเมือง และการเรียนรู้ทางการเมือง

ลูเซียน สปีเบลยู พาย (Lucian W. Pye อ้างถึงในกิตติอมตยริน 2522 : 22-25) ได้กล่าวถึงขั้นการถ่ายทอดวัฒนธรรมทางการเมืองโดยทั่วไปสรุปได้เป็น 3 ขั้นคือ

1. กระบวนการถ่ายทอดขั้นพื้นฐาน (Basic Socialization Process) เป็นช่วงที่เด็กได้รับการอบรมในฐานะเป็นสมาชิกของสังคม ซึ่งครอบครัวและโรงเรียนจะมีบทบาทมาก แบ่งได้เป็น 2 ระดับได้แก่

1.1 ระดับการแสดงให้เห็นอย่างชัดเจน (Manifest Level) เด็กจะได้เรียนรู้ถึงทัศนคติ ค่านิยม ทักษะและความชำนาญ ความสัมพันธ์ของบทบาทต่าง ๆ ของบุคคล

1.2 ระดับการเรียนรู้แบบแฝงเร้น (Latent Level) เป็นขั้นของการเรียนรู้ ซึ่งได้มาจากการละเล่นประลองการดีที่จะมีส่วนในการกำหนดบุคลิกภาพของบุคคลและจะเริ่มรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของสังคม

2. การถ่ายทอดวัฒนธรรมทางการเมือง (Political Socialization) เป็นขั้นที่บุคคลมีความรู้สึกต่อโลกการเมืองรอบ ๆ ตัวเขา เข้าใจเหตุการณ์ทางการเมือง ในขั้นนี้ กลุ่ม องค์การทางสังคมและสื่อมวลชน จะมีบทบาทในการถ่ายทอดวัฒนธรรมทางการเมืองสูง

3. กระบวนการสรรหาทางการเมือง (Process of Political Recruitment) เป็นขั้นที่บุคคลเข้าใจการเมืองได้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น สามารถแยกแยะลักษณะและเอกภาพของสถาบันทางการเมืองได้ มีทัศนคติและบุคลิกภาพที่ชัดเจนถาวรมากขึ้น สามารถปรับตนเองให้เข้ากับวัฒนธรรมทางการเมืองได้ดียิ่งขึ้น

ส่วนการถ่ายทอดวัฒนธรรมทางการเมืองและการเรียนรู้ทางการเมืองในวัยเด็กนั้น

โจเซฟ อเดลสัน และโรเบิร์ต พี โอนเนล (Joseph Adelson and Robert P.O'Neil อ้างถึงใน พรศักดิ์ ม่องแก้ว และลำยทิมพ์ ลุกติพันธ์ 2526 : 37) ได้ศึกษาเกี่ยวกับพัฒนาการในด้านการเรียนรู้ทางการเมืองของเด็ก พบว่า พัฒนาการการเรียนรู้ทางการเมืองของเด็กเกิดขึ้นอย่างมากที่สุดในช่วงอายุระหว่าง 11-13 ปี จากนั้นเด็กจะมีการเรียนรู้ทางการเมืองที่ซับซ้อนขึ้นอีก โดยจะรับรู้ถึงโลกการเมืองรอบตัว เข้าใจเหตุการณ์บ้านเมือง รับรู้ข่าวสาร ข้อมูลและรอบรู้ทางการเมืองมากขึ้น

อนึ่ง เกี่ยวกับรูปแบบการเรียนรู้ทางการเมืองของเด็ก โรเบิร์ต เฮสส์ และ จูดีธ ธอร์นีย์ (Robert Hess and Judith Thorny 1967 : 91-92) ได้เสนอไว้ 4 แบบด้วยกันคือ

1. รูปแบบของการสั่งสม (Accumulation Model)

ได้มาจากความรู้ ข้อมูล และประสบการณ์ต่าง ๆ ที่ได้มาจากการสอนโดยตรงหรือประสบการณ์ทางอ้อม

2. รูปแบบของการถ่ายโยงระหว่างบุคคล (Interpersonal Transfer Model)

เป็นลักษณะที่เด็กถ่ายโยงความรู้สึกและประสบการณ์มาจากบุคคลที่เด็กมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดด้วย เช่น บิดา มารดา ครู เพื่อน เป็นต้น

3. รูปแบบของการกำหนดแบบของตนเอง (Identification Model)

เป็นลักษณะที่เด็กกำหนดพฤติกรรมทางการเมืองของตน โดยได้รับอิทธิพลจากบิดา มารดา ครู และบุคคลที่เด็กมีความสัมพันธ์ด้วย เช่น การรับเอาความคิดเห็นทางการเมืองของบิดา หรือมารดามาเป็นของตน

4. รูปแบบพัฒนาการของความรู้ความเข้าใจ (Cognitive Development Model) เป็นลักษณะการพัฒนาความรู้ความเข้าใจ หรือโมเดลขั้นทางการ เมืองของ เด็กที่จะเปลี่ยนแปลงไปตามลำดับขั้นของพัฒนาการ เมื่อเด็กเติบโตและสามารถพัฒนาการรับรู้ความเข้าใจอย่างเต็มที่แล้ว เด็กจะสามารถเข้าใจสิ่งต่าง ๆ ในระบบการเมืองที่เป็นนามธรรมได้ชัดเจนขึ้น

ดังนั้น การปกครองระบอบประชาธิปไตยจึงต้องอาศัยการถ่ายทอดวัฒนธรรมทางการเมือง หรือกระบวนการสังคมประเพณีทางการเมืองที่จะส่งผ่านความรู้ทัศนคติ ค่านิยมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยแก่คนแต่ละรุ่นของสังคม โดยใช้ผลจากการศึกษาค้นคว้าของนักรัฐศาสตร์และนักการศึกษาที่เกี่ยวข้องขั้นตอน การถ่ายทอดวัฒนธรรมทางการเมืองของบุคคลเป็นพื้นฐาน และเป็นที่น่าสังเกตว่า การเรียนรู้ทางการเมืองของเด็กนั้น เกิดจากการถ่ายทอดขั้นพื้นฐานจากผู้ใกล้ชิด เช่น บิดามารดา ครู และเพื่อน อันจะมีอิทธิพลต่อการเรียนรู้มากกว่าปัจจัยอื่น และจะพัฒนาขึ้นตามพัฒนาการของแต่ละบุคคล

ริชาร์ด อี ดอร์สัน และเคนเนท พรูวิทท์ (Richard E. Dawson and Kenneth Prewitt 1969: 63) กล่าวถึงการเรียนรู้ทางการเมืองว่ามี 2 ลักษณะ คือ

1. การเรียนรู้โดยตรง (Direct Learning) เป็นการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นจากการสอนหรือการอบรมสั่งสอน (Indoctrination) เกิดจากการตั้งใจสอน (Intentional Teaching) กล่าวคือ มีการกำหนดระยะเวลา มีหลักสูตรและวิธีสอน มีการวางแผน

2. การเรียนรู้โดยทางอ้อม (Indirect Learning) เป็นการเรียนรู้โดยไม่ตั้งใจ (Unintentional Teaching) เช่น การได้รับความรู้จากกลุ่มเพื่อน ล้มลุกคลุกคลาน ครอบครัว โรงเรียน โดยการพูดคุยกัน

อย่างไรก็ตามการเรียนรู้ทางการเมืองของบุคคลจะเกิดขึ้นโดยกระบวนการสังคมประเพณีทางการเมืองผ่านสถาบันและตัวการ (Agents) ต่าง ๆ ซึ่งจะมีบทบาทต่อการสร้างการเรียนรู้แบบชัดเจน และแบบแฝงเร้น ดังที่ พรูกักดี ม่องแม้ว และ ล่ายทิพย์ ลุคพิพันธ์ (2526: 20-23) กล่าวถึงตัวการสำคัญในกระบวนการสังคมประเพณีทางการเมือง ซึ่งทำหน้าที่ถ่ายทอดวัฒนธรรมทางการเมือง อันได้แก่

1. ครอบครัว ทำหน้าที่ให้การอบรมกลุ่มเกล้าทางการเมืองที่มีอิทธิพลทั้งทางตรงและทางอ้อมให้สมาชิกในสังคม อิทธิพลของครอบครัว คือ การสร้างทัศนคติ และทักษะ เกี่ยวกับอำนาจ การปฏิสัมพันธ์ทางการเมืองจะนำไปสู่การมีส่วนร่วมทางการเมืองในอนาคต

2. สถาบันการศึกษา จะทำให้เด็กและเยาวชนมีความรู้เกี่ยวกับโลกการเมืองและบทบาททางการเมืองของตน เด็กจะได้เรียนรู้ถึงสถาบันทางการเมืองและความสัมพันธ์ต่าง ๆ ในระบบการเมืองที่ชัดเจนมากกว่าการรับรู้ด้วยความรู้สึกทางอารมณ์แต่เพียงอย่างเดียว นอกจากนี้สถาบันการศึกษาซึ่งมีโรงเรียนและองค์ประกอบต่าง ๆ ของโรงเรียนไม่ว่าจะเป็นครูผู้สอนหลักสูตร การเรียนการสอน ตลอดจนกิจกรรมเสริมหลักสูตร ล้วนแล้วแต่มีผลต่อการเรียนรู้ทางการเมือง รวมทั้งมีบทบาทในการส่งผ่านค่านิยมและสร้างทัศนคติเกี่ยวกับกฎเกณฑ์ของระบบการเมือง

3. กลุ่มเพื่อน มีบทบาทในการกระตุ้นหรือรูงใจ หรือกดดันให้สมาชิกมีทัศนคติและพฤติกรรมที่กลุ่มยอมรับอยู่ โดยบุคคลจะรับเอาที่ค่านิยมและความคิดเห็นของเพื่อนมาเป็นของตน เนื่องจากการยอมรับนับถือหรือความต้องการที่จะเหมือนเพื่อนในกลุ่ม

4. กลุ่มอาชีพ หน้าที่ที่ถ่ายทอดข่าวสารและความเชื่อโดยรวม ทั้งประเมินค่าสิ่งต่าง ๆ เพื่อประโยชน์ของกลุ่มที่ตนสังกัดอยู่ กลุ่มที่มีขนาดใหญ่มีความเหนียวแน่น และมีความจงรักภักดีสูง ก็จะมีบทบาทในการสร้างและปลูกฝังค่านิยมทางการเมืองแก่สมาชิกมากขึ้น

5. สื่อมวลชน มีบทบาทในการกระจายข่าวสารและส่งผ่านค่านิยม ตลอดจนความเชื่อที่สำคัญ ๆ ในสังคมทั้งโดยตรงและทางอ้อม และยังสามารถสร้างความรู้สึกทางอารมณ์ที่มีอิทธิพลต่อการวางรูปแบบความเชื่อทางการเมืองด้วย

6. สถาบันการเมือง มีบทบาทในการสร้างความโน้มเอียงที่จะเป็นผู้เข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง (Participant Orientations)

2. การจัดการศึกษา เพื่อพัฒนาประชาธิปไตยในโรงเรียนมัธยมศึกษา

ก) การพัฒนาประชาธิปไตยในโรงเรียนมัธยมศึกษา

ในบรรดาตัวการต่าง ๆ ของกระบวนการสังคมปรกิตทางการเมือง นับว่าโรงเรียนเป็นตัวการที่สำคัญมากต่อการเรียนรู้ทางการเมืองของบุคคล จากการศึกษาของ ไดแอน โลว์ โฟลค์ (Diane Lowe Fowlkes 1974: 3074-A) พบว่า ล้อมวลชนและโรงเรียนมีอิทธิพลโดยตรงมากที่สุดต่อการต้องการที่จะเรียนรู้เกี่ยวกับการเมือง ความเชื่อมั่นทางการเมืองและการร่วมกิจกรรมทางการเมืองในอนาคต และเอ็ดการ์ บรูซ เวลส์เลย์ (Edgar Bruce Wesley 1942: 244) ก็มีความคิดเห็นที่ว่า "หากต้องการรักษาประชาธิปไตยแล้ว เราจะต้องฝึกปฏิบัติประชาธิปไตย ล้วนเกี่ยวกับประชาธิปไตยในโรงเรียน เราจะต้องฝึกปฏิบัติประชาธิปไตยในโรงเรียน" เช่นเดียวกับ ริชาร์ด ฮี ดอร์สัน และเคนเนท พรูวิทท์ (Richard E. Dawson and Kenneth Prewitt 1969: 178-179) กล่าวไว้สรุปได้ว่า "โรงเรียนเป็นสถานที่ที่จะเตรียมพลเมืองดีให้มีความรู้ในเรื่องของโลกการเมืองและบทบาทของพลเมืองดีที่มีต่อโลกการเมืองนั้น โรงเรียนจะเตรียมเยาวชนในเรื่องการรับรู้สิ่งที่เป็นนามธรรม เช่น สถาบันทางการเมืองและความสัมพันธ์ของสถาบันทางการเมืองเหล่านั้นได้มากขึ้น และการถ่ายทอดวัฒนธรรมทางการเมืองในโรงเรียนจะเป็นในลักษณะของการเจตนาและตั้งใจมากกว่าในครอบครัวและในกลุ่มเพื่อน แต่กระนั้นนักเรียนแต่ละคนก็มีความสามารถในการรับความรู้ทางการเมืองในห้องเรียนแตกต่างกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความแตกต่างของครูแต่ละคนด้วย"

ดังนั้น จะเห็นได้ว่า โรงเรียนเป็นสถาบันที่สำคัญและมีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ทางการเมืองของบุคคลเป็นอย่างมาก รัฐบาลที่ปกครองประเทศมักจะกำหนดนโยบายการศึกษาที่จะช่วยสนับสนุนนโยบายการพัฒนาการเมืองของตนด้วย

จากการศึกษาประวัติการจัดการศึกษาของประเทศไทย พบว่า นับแต่พุทธศักราช 2475 เป็นต้นมา การศึกษามุ่งหมายให้นักเรียนมีจิตใจเป็นประชาธิปไตยและเป็นพลเมืองดี (ชลฤดี สุธิตานนท์รัตน์ 2527: 15) ซึ่งปรากฏชัดเจนในแผนการศึกษาแห่งชาติ ฉบับพุทธศักราช 2503 (กระทรวงศึกษาธิการ 2508: 1) ว่า "เพื่อให้เด็กนักเรียนเป็นพลเมืองดี มีศีลธรรมและมีวัฒนธรรม มีระเบียบวินัย มีความรับผิดชอบ มีสุขภาพสมบูรณ์ มีจิตใจเป็นประชาธิปไตย" และคุณลักษณะของเด็กไทยได้ ปรากฏอีกครั้งในแผนการศึกษาแห่งชาติ ฉบับ

พุทธศักราช 2520 (2528: 1, 7) โดยมีจุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษาที่มุ่งให้นักเรียนมีความ
เคารพในสิทธิ หน้าที่ของตนและของผู้อื่น มีความรู้ความเข้าใจ และกระตือรือร้นที่จะมีส่วนร่วม
ในการปกครองระบอบประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข

การจัดการศึกษาระดับมัธยมศึกษาของประเทศไทย ในปัจจุบันก็ได้มี
จุดมุ่งหมายที่จะพัฒนานักเรียนให้มีความรู้ความเข้าใจ ทักษะ และประสบการณ์ ในฐานะที่เป็น
สมาชิกในสังคมประชาธิปไตยตลอดคล้องกับแผนการศึกษาแห่งชาติ ฉบับพุทธศักราช 2520 ด้วย
เช่นกัน ดังปรากฏในหลักสูตรมัธยมศึกษา ทั้งระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลาย (กระทรวง
ศึกษาธิการ 2520 : 2, 2525:1) ซึ่งกำหนดให้นักเรียนที่เรียนในระดับมัธยมศึกษาจะต้องเรียนรู้
เกี่ยวกับการปกครองระบอบประชาธิปไตย รู้จักบทบาทหน้าที่ของตนเองในระบบปกครองและนำ
ความรู้เรื่องประชาธิปไตยไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันและที่สำคัญยิ่งกว่านั้นก็คือ กรมสามัญศึกษา
กระทรวงศึกษาธิการ ได้จัดทำคู่มือสร้างเสริมประชาธิปไตยในสถานศึกษา กรมสามัญศึกษา ที่
โรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดกรมสามัญศึกษา จะต้องยึดเป็นแนวทางในการพัฒนานักเรียนให้มีคุณลักษณะ
ประชาธิปไตยร่วมกัน ซึ่งลักษณะพฤติกรรมประชาธิปไตยในโรงเรียนมัธยมศึกษาที่จะพัฒนาาร่วมกันมี
12 ลักษณะ ดังนี้คือ

1. การรู้จักบทบาทและหน้าที่ พฤติกรรมบ่งชี้ ได้แก่ รู้จักสถานภาพ
ของคนที่ตนเป็นอยู่ รู้จักสัมพันธ์ระหว่างตนเองกับผู้อื่นให้ความร่วมมือตามบทบาทและหน้าที่ ซึ่งมี
ต่อกันและกัน
2. การยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น พฤติกรรมบ่งชี้ ได้แก่ ให้โอกาส
ผู้อื่นแสดงความคิดเห็น ชักถามโดยโย้เหตุผลเมื่อไม่เข้าใจความคิดเห็นของผู้อื่น ไม่ยึดถือความคิด
ของตนเองว่าถูกเสมอไป
3. การมีความรับผิดชอบพฤติกรรมบ่งชี้ ได้แก่ เป็นที่พึ่งของตนเองได้
ไม่เป็นภาระของผู้อื่น เอาใจใส่ติดตามการปฏิบัติโดยไม่ทอดทิ้ง ยอมรับเมื่อมีความผิดพลาด
เกิดขึ้น และพยายามแก้ไข

4. ความเป็นผู้มีวิสัยในตนเอง พฤติกรรมบ่งชี้ ได้แก่ เคารพและปฏิบัติ ตามกฎและระเบียบแบบแผนของสังคม ยอมรับและปฏิบัติตามมติของกลุ่ม ปฏิบัติตนตรงต่อเวลาและ การนัดหมาย

5. การคิดถึงประโยชน์ส่วนร่วมมากกว่าส่วนตน พฤติกรรมบ่งชี้ ได้แก่ กระทำการใด ๆ โดยมุ่งถึงผลประโยชน์ส่วนรวมเป็นหลัก รู้จักอดทน อดกลั้น เพื่อผลประโยชน์ ของส่วนร่วม ไม่ละเลยเพิกเฉยต่อการกระทำใด ๆ ที่จะเกิดประโยชน์ต่อส่วนรวมตามความรู้ ความสามารถและโอกาส

6. การมีส่วนร่วมทั้งความคิด การกระทำและน้ำใจด้วยมารยาทที่ดีตาม วัฒนธรรมไทย พฤติกรรมบ่งชี้ ได้แก่ แสดงความคิดเห็นเพื่อให้กลุ่มบรรลุเป้าหมาย รู้จักแพ้ รู้จักชนะ รู้จักการให้อภัยและรู้จักการเสียสละ รู้จักการรับและการให้ด้วยความมีน้ำใจ

7. การให้เกียรติซึ่งกันและกันตามฐานานุรูป พฤติกรรมบ่งชี้ ได้แก่ รู้จักยกย่อง สรรเสริญผู้ทำความดีโดยปราศจากอคติ ให้เกียรติต่อความคิดเห็นและศักดิ์ของ ผู้อื่น และตอบสนองอย่างเหมาะสม แสดงกิริยาจาจูลูกภาพเรียบร้อย เหมาะสมต่อบุคคลอื่น ตามวัฒนธรรมไทย

8. การยอมรับและเคารพในสิทธิและหน้าที่ของ เอกกัตบุคคล พฤติกรรมบ่งชี้ ได้แก่ รู้จักให้ความสำคัญแก่ผู้อื่น ไม่ล้นใจและให้ความสำคัญแต่เฉพาะตนเอง เท่านั้น คิด กระทำ และตัดสินใจ โดยคำนึงถึงผลที่จะกระทบต่อผู้อื่นและผู้เกี่ยวข้อง เสมอ

9. การโย้ปัญหาหรือเหตุผลในการตัดสินใจ พฤติกรรมบ่งชี้ ได้แก่ รู้จักใช้เหตุผลในการพิจารณาตัดสินใจเมื่อเกิดข้อขัดแย้ง ไม่ฝืนอคติมาเป็นอุปสรรคหรือตัวี้นำ ในการตัดสินใจ รู้จักวิเคราะห์และประมวลเหตุการณ์ต่าง ๆ โดยใช้สติปัญญา และเหตุผล ตลอดเวลา

10. การรู้จักเป็นผู้นำและผู้ตามที่ดี พุทธธรรมบ่งชี้ ได้แก่ ยอมรับบทบาทของหัวหน้าตามที่ได้รับมอบหมาย หรือแต่งตั้ง เป็นผู้นำในการสร้างขวัญแก่ผู้ร่วมงานในฐานะผู้นำ ปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย โดยเคารพบทบาทหน้าที่ของกันและกัน

11. การยึดมั่นในความกตัญญู เฮติชูล์ถาบันชาติ คำลัณา พระมหากษัตริย์ พุทธธรรมบ่งชี้ ได้แก่ รู้จักตอบแทนผู้มีบุญคุณแก่ตนและสังคม ปกป้อง คุ้มครอง และดำรงรักษาศิลปวัฒนธรรมของชาติ ประพฤติปฏิบัติตนตามหลักคำลัณา

12. การยึดหลักคุณธรรมในการดำเนิน พุทธธรรมบ่งชี้ ได้แก่ ให้ความอนุเคราะห์ช่วยเหลือผู้ประสบความเดือดร้อนตามสมควร ไม่เบียดเบียน ไม่เอาเปรียบผู้อื่น และไม่เห็นแก่ตัว ตัดสินปัญหาโดยอาศัยหลัก เหตุผลประกอบหลักคุณธรรม

การสร้างเสริมคุณลักษณะ 12 ประการนี้ กรมส่งเสริมศึกษา เล่นอให้เน้นการสร้างเสริมสร้างในโรงเรียน 4 จุดด้วยกัน คือ

1. การจัดการบริหาร ในด้านบทบาทของผู้บริหาร การจัดระบบสายงานและความสัมพันธ์ระหว่างบุคลากรในโรงเรียน ไม่ว่าจะเป็นความสัมพันธ์ระหว่างผู้บริหารกับครู ผู้บริหารกับนักเรียน ครูกับครู หรือครูกับนักเรียน ควรมีลักษณะเป็นประชาธิปไตย

2. การจัดสภาพแวดล้อมที่เป็นประชาธิปไตย เช่น ด้านอาคารสถานที่ การจัดป้ายนิเทศ การประชาสัมพันธ์ และองค์ประกอบอื่น ๆ อันได้แก่ บริเวณรอบ ๆ อาคารภายในโรงเรียนที่ร่มรื่น สวยงาม เป็นระเบียบเรียบร้อยรวมทั้งภายในอาคารเรียน และโรงอาหารที่สะอาด และเป็นสัดส่วน

3. การจัดการกรรมการเรียนการสอนในห้องเรียน ทั้งที่เป็นการสอนเกี่ยวกับเนื้อหาประชาธิปไตยโดยตรงในวิชาสังคมศึกษา และการนำกระบวนการประชาธิปไตยไปใช้ในการเรียนสอนวิชาที่ไม่มีเนื้อหาเกี่ยวกับประชาธิปไตยโดยตรง เช่น วิชาในกลุ่มภาษา กลุ่มวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ กลุ่มกีฬาบุคลิกภาพ และกลุ่มวิชาพื้นฐานอาชีพ เพื่อฝึกให้นักเรียนมีพฤติกรรมประชาธิปไตยตามที่กล่าวมานั้น

4. การคัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร ทั้งกิจกรรม 10 ประเภท ตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ได้แก่ กิจกรรมลูกเสือ ยุวกาชาด เนตรนารี ผู้บำเพ็ญประโยชน์ รักษาดินแดน กิจกรรมคำสอน กิจกรรมการใช้ห้องสมุด กิจกรรมนันทนาการ กิจกรรมส่งเสริมวัฒนธรรมไทย กิจกรรมส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์ กิจกรรมส่งเสริมการใช้สินค้าไทย กิจกรรมอนุรักษ์ศิลปกรรมและสิ่งแวดล้อม กิจกรรมทัศนศึกษา และกิจกรรมส่งเสริมวิชาการต่าง ๆ ในหลักสูตร นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมโรงเรียนที่จัดในโอกาสพิเศษ เช่น กิจกรรมวันไหว้ครู กิจกรรมแม่เทียนเข้าพรรษา เป็นต้น (กรมสามัญศึกษา 2529: 26-81)

ข) การคัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาประชาธิปไตย

กิจกรรมการเรียนการสอนที่ดี เป็นกิจกรรมที่คัดขึ้นมา เพื่อมุ่งการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้เรียนหรือส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เกิดประสบการณ์โดยคาดหวังว่า ประสบการณ์และสภาพแวดล้อมแห่งการเรียนรู้นั้นจะได้รับประสบการณ์นั้นจะทำให้พฤติกรรมของผู้เรียนค่อย ๆ เปลี่ยนไปในทางที่ดีขึ้น ซึ่งแบ่งเป็น 2 ประเภท คือ 1. กิจกรรมการเรียนการสอนในห้องเรียน 2. กิจกรรมเสริมหลักสูตร (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมศาสตร์ 2523: 172)

แต่การคัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยนั้น จะมีลักษณะที่แตกต่างจากการคัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยทั่วไป คือ ต้องการเน้นที่จะฝึกให้นักเรียนเกิดลักษณะพฤติกรรมประชาธิปไตยในวิถีชีวิต พร้อม ๆ กับการให้ความคิดเกี่ยวกับประชาธิปไตย ผู้วิจัยได้นำแนวคิดของนักการศึกษาที่เกี่ยวกับการคัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาประชาธิปไตย มาเล่นอดังนี้ คือ

1. ด้านการคัดและดำเนินการสอนในห้องเรียน

ละเมียด สมัชกร (2517: 9-10) ได้เสนอแนวปฏิบัติไว้ดังนี้

1. ส่งเสริมให้นักเรียนได้ความรู้ ได้ประสบการณ์และได้ความคิด โดยให้นักเรียนเป็นผู้กระทำ
2. ส่งเสริมให้นักเรียนได้คิดค้นปัญหา รู้จักปัญหา และหาวิธีแก้ปัญหา
3. ส่งเสริมให้นักเรียนได้คิดค้นและทำงานเป็นหมู่คณะ

4. ส่งเสริมให้นักเรียน ใช้แหล่งวิทยาการต่าง ๆ เพื่อค้นคว้าหาความรู้
5. ส่งเสริมให้นักเรียนได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์และความรู้ระหว่างกัน เพื่อฝึกการยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ฝึกการให้ความร่วมมือ ฝึกการแสดงความคิดเห็น และฝึกความรับผิดชอบในงานที่ได้รับมอบหมาย เช่น ให้จัดอภิปราย จัดนิทรรศการ
6. ส่งเสริมให้นักเรียนได้แสดงออกทั้งทางวาจา ทางการกระทำ และทางลายลักษณ์อักษร ให้มากที่สุด
7. ให้โอกาสนักเรียนได้มีส่วนร่วมในการร่วมวางแผนจัดการเรียนการสอน เช่น วางแผนการเรียนในแต่ละบทเรียน การศึกษานอกสถานที่ การเชิญวิทยากร ฯลฯ
8. สร้างบรรยากาศในห้องเรียนให้เป็นประชาธิปไตย เช่น การจัดห้องเรียน ลานที่เรียน โต๊ะเรียน เพื่อนักเรียนจะได้มีส่วนร่วมอย่างเสมอภาคกัน รวมทั้งละตัวในการโต้ตอบ การล่นทนา หรือจัดเป็นกลุ่มเพื่อละตัวในการอภิปรายแสดงความคิดเห็น จัดเป็นศูนย์การเรียน ฯลฯ

พนัก์ หันนาคินทร 2526 : 126-182) มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนในห้องเรียน เพื่อพัฒนาประชาธิปไตยไว้ลรูปได้คือ

ขั้นที่ 1 การสร้างควมศรัทธาให้เกิดแก่นักเรียน

1.1 ครูจะต้องมีบุคลิกภาพที่ดี ทั้งในด้านการแต่งกายที่เหมะสมและลักษณะนิสัยที่ดี คือ มีความรับผิดชอบ ใจม้ง่าย ควบคุมอารมณ์ได้ บอมรับฟังความคิดเห็นของนักเรียนมีความสามารถในการใช้หลักจิตวิทยาในการแนะนำเร้าความสนใจ และเป็นผู้ชี้แนวทาง

1.2 ยกย่องบุคคลที่ปฏิบัติตนเป็นนักประชาธิปไตย โดยการยกย่อง ชมเชยให้รางวัล

1.3 สร้างบรรยากาศในชั้นเรียน ให้ล่งเสริม

ประชาธิปไตย

ขั้นที่ 2 การให้ความคิดรวบยอด คือการให้นักเรียนได้รู้จัก
ได้เข้าใจว่าความเป็นนักประชาธิปไตยนั้นเป็นอย่างไร มีวิธีปฏิบัติอย่างไร

2.1 เริ่มล้นจากการให้คำจำกัดความวิเคราะห์ถึง
รายละเอียดที่เกี่ยวข้องกัน ให้ตัวอย่าง เปรียบเทียบ

2.2 ไปประโยชน์จากสื่อมวลชนมาอภิปรายการกระทำ
ที่ส่งเสริมหรือทำให้เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาประชาธิปไตย

2.3 ไร่ปฏิบัติ เลียนแบบ หรือแสดงบทบาทสมมติ

ขั้นที่ 3 การส่งเสริมให้ปฏิบัติตาม

3.1 หาวิธีจริงใจ เช่น การให้รางวัล ยกย่องชมเชย
แต่ผู้ปฏิบัติถูกต้อง และลงโทษผู้ที่ไม่ปฏิบัติตามกฎที่วางไว้ร่วมกัน

3.2 ไประเบียบข้อบังคับเข้าช่วย เพื่อส่งเสริมการมี
ส่วนร่วมในการปกครอง

3.3 สร้างความเข้าใจระหว่างผู้ปกครองกับโรงเรียน
ในเหตุการณ์ที่ต้องการให้นักเรียนปฏิบัติ ให้ผู้ปกครองรับรู้และเข้าใจตรงกัน

3.4 หาโอกาสให้นักเรียนปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอ

ขั้นที่ 4 การสร้างความกระจำง เพื่อให้เกิดเป็นคุณลักษณะถาวร

4.1 พยายามสัง เกตและจดจำการแสดงออกของ
นักเรียน ทั้งการกระทำ คำพูดหรือการแสดงออก

4.2 ให้คำแนะนำอย่างใกล้ชิดโดยถือเป็นหน้าที่

4.3 หาโอกาสสอดแทรกในกิจกรรมการเรียนการสอน
ชั่วโมงอื่น ๆ

ศรียาญจน์ ทองอินทร์ (2529: 16-18) กล่าวว่า หลักใหญ่
ของการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนา ประชาธิปไตยในโรงเรียน คือ การจัดกิจกรรม
ในห้องเรียน ครูควรจัดให้นักเรียนมีโอกาสทำงานเป็นกลุ่มมากที่สุด นั่นคือ การทำงานร่วมกัน
ให้แก่ปัญหาาร่วมกันโดยให้เหตุและผล ในกลุ่มที่จัดควรให้นักเรียนได้ใช้กระบวนการกลุ่ม มีการเลือก

ประธาน ให้สมาชิกตัดสินใจ ต้องยกมือขออนุญาตทุกครั้งก่อนที่จะพูด เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับ
 เชาวรัตน์ คัมลยะวิชัย (2525: 65-69) ที่มีความคิดเห็นว่ากระบวนการกลุ่มเป็นการเปิดโอกาส
 ให้เด็กเรียนได้ปฏิบัติหัตถ์การประชาธิปไตยอย่างแท้จริงและการสัจกิจกรรมร่วมกันเป็นกลุ่ม ทำให้
 นักเรียนมองเห็นพลวัตกลุ่ม (Group Dynamics) อีกด้วย

กรมสามัญศึกษา (2529: 58, 61) ได้เสนอกิจกรรมการเรียน
 การสอนที่ช่วยให้เด็กเรียนมีพฤติกรรมประชาธิปไตย ดังนี้ คือ การทำงานเป็นกลุ่ม การศึกษาค้นคว้า
 ด้วยตนเอง การลารีต การอภิปรายกลุ่ม การแสดงบทบาทลุ่มมดี การสร้างสถานการณ์จำลอง
 การศึกษานอกสถานที่ การทดลองและการปฏิบัติจริง ส่วนการประเมินผลการสอนนั้นอาจประเมินได้
 2 วิธี คือ การประเมินผลจากการทดสอบ เพื่อวัดความรู้ความจำของนักเรียน และการประเมิน
 โดยการสังเกตพฤติกรรมในกิจกรรมการเรียนการสอน เช่น การตอบคำถาม การอภิปราย การ
 วิเคราะห์ การอธิบาย การเปรียบเทียบการให้ข้อเสนอแนะ การรับผิดชอบในการทำงานกลุ่ม
 นอกจากนั้นอาจประเมินจากการสังเกตพฤติกรรมในชีวิตประจำวัน เช่น ความมีน้ำใจ ความยุติธรรม
 ความขยันหมั่นเพียร ความสะอาด เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม จอห์น เอล์ กิบสัน (John S. Gibson 1969: 59-60, 63) กล่าวถึง กิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองดีในระบอบ
 ประชาธิปไตย ลู่ไปได้ คือ

1. กระบวนการเรียนการสอน ไม่ควรเน้นการให้ความรู้เกี่ยวกับ
 ประชาธิปไตย แต่ควรเน้นในเรื่องค่านิยม หักันคติและพฤติกรรมให้มากขึ้น โดยใช้กระบวนการทาง
 การศึกษา เช่น การอภิปรายที่น่าสนใจ การถกเถียง การเผชิญหน้า การสำรวจประเด็นที่น่าสนใจ
 เป็นต้น

2. กระบวนการเรียนการสอนควรเปิดโอกาสให้นักเรียนได้ร่วม
 กิจกรรม เช่น กิจกรรมสืบล่วนและการค้นหา กิจกรรมบทบาทลุ่มมดีและเกม รวมทั้งการอภิปรายกลุ่ม
 มากกว่าการให้นักเรียนอ่าน ฟัง และให้ตามคำถามท้ายบทเรียน

3. กระบวนการเรียนการสอนต้องการครูที่ดีและครูที่ล่อนดี คือ
 ต้องลงแรง ขยัน ใจกว้าง และไวต่อเรื่องต่าง ๆ

นอกจากนั้นในการประเมินผลพฤติกรรมประจำปีโดยของนักเรียน ตามวัตถุประสงค์จะไม่ใช้การวัดที่เป็นแบบแผนแน่นอน แต่จะให้นักเรียนประเมินผลของการของตนเอง หรืออาจใช้เครื่องมือวัดและประเมินผลของ ครัททวอล (Krathwohl) , เฟรนช์ (French) และคณะในการประเมินผลพฤติกรรมของนักเรียนเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม และการมีความสัมพันธ์ต่อกลุ่ม เป็นต้น ซึ่งอาจอภิปรายผลการประเมินร่วมกับนักเรียนอย่างเปิดเผยก็ได้

สิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งที่น่าจะต้องนำมาพิจารณา เนื่องจากเป็นปัจจัยสำคัญต่อการเสริมสร้างและพัฒนาบุคลิกประจำปีโดยแก่นักเรียน สิ่งนี้ก็คือ บรรยากาศในชั้นเรียน จากการศึกษาของนักจิตวิทยาและนักการศึกษา ที่ ฮิววิตซ์ ฌูเนต (2528: 26-28) ได้รวบรวมผลการศึกษาวัดไว้สรุปได้ว่า บรรยากาศในชั้นเรียนที่เป็นประจำปีโดย ได้แก่ การที่ครูปฏิบัติต่อนักเรียนอย่าง เป็นมิตร ให้ความรักความอบอุ่นและเป็นกันเอง ไม่มีการข่มขู่ หรือลงโทษอย่างแรง เปิดโอกาสให้นักเรียนได้แสดงออกตามความถนัดและความสนใจ ครูไม่ตามใจหรือเข้มงวดจนเกินไป แต่จะปฏิบัติต่อนักเรียนอย่างยุติธรรมและมีเหตุผลไม่ใช้อารมณ์เป็นเครื่องตัดสิน เปิดโอกาสให้นักเรียนร่วมวางแผน และร่วมกิจกรรมในชั้นเรียน ยอมรับความแตกต่างระหว่างบุคคลของเด็กแล้ว นักเรียนในชั้นเรียนที่มีบรรยากาศที่เป็นประจำปีโดยดังกล่าวแล้วนั้นจะมีความรับผิดชอบต่องาน ให้ความร่วมมือและเคารพซึ่งกันและกันมีความคิดสร้างสรรค์เป็นผู้นำที่ดี สนใจการเรียนมากขึ้น ต้องการความรู้มากกว่าคะแนน เด็กในกลุ่มจะมีความเป็นกันเอง เป็นตัวของตัวเอง มีความเชื่อมั่นและให้ความร่วมมือกับหมู่คณะเป็นอย่างดี

จากแนวคิดของนักการศึกษา เกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียน การสอนเพื่อพัฒนาประจำปีโดย ด้านการคัดและดำเนินการสอนในห้องเรียน สามารถสรุปได้ดังนี้

1. การวางแผนการเรียนการสอน ครูควรเปิดโอกาสให้นักเรียนมีส่วนร่วมวางแผนการเรียนการสอน จัดทำสื่อการสอน การศึกษานอกสถานที่ การเชิญวิทยากร ครูควรศึกษาหลักสูตรในระดับชั้นที่จะทำการสอน เนื้อหาที่เกี่ยวกับประจำปีโดย โดยการวางแผนการเรียนการสอนของครูจะต้องคำนึงความสนใจและความต้องการของผู้เรียน ใช้เวลาพอเหมาะ กิจกรรมที่จัดขึ้นควรพัฒนาทั้งความรู้ ทักษะ และประสบการณ์ของผู้เรียน

2. การค้าเงินการล่อน ครูควรสร้างบรรยากาศห้องเรียนให้เป็นประชาธิปไตย เปิดโอกาสให้นักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอน กระตุ้นและเปิดโอกาสให้นักเรียนแสดงความคิดเห็นอย่างเท่าเทียมกัน เน้นการทำงานเป็นกลุ่ม ล้อมโดยการสร้างศรัทธา สร้างความคิดรวบยอดเกี่ยวกับประชาธิปไตย ส่งเสริมให้ปฏิบัติตามและสร้างคุณลักษณะที่ถาวร โดยใช้กิจกรรมการเรียนการสอนที่ช่วยพัฒนาพฤติกรรมประชาธิปไตยแก่นักเรียน เช่น การแสดงบทบาทสมมติ การปฏิบัติจริง การสร้างสถานการณ์จำลอง การศึกษานอกสถานที่ เป็นต้น

3. การวัดและประเมินผล อาจจะใช้การทดสอบความรู้ และการสังเกตพฤติกรรม ตลอดจนการให้นักเรียนประเมินผลตนเอง

2. การคัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร

กิจกรรมเสริมหลักสูตร เป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อเป็นส่วนเสริมการเรียนการสอนตามประมวลการเรียนในหลักสูตร ไม่บังคับให้นักเรียนต้องเข้าร่วม แต่เป็นการเปิดโอกาสให้นักเรียนได้เข้าร่วมในกิจกรรมตามความถนัดและความสนใจของแต่ละบุคคลเพื่อเสริมประสบการณ์ของนักเรียนให้กว้างขวางยิ่งขึ้น

จุดมุ่งหมายของการคัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรสำคัญประการหนึ่งก็คือ เพื่อฝึกให้นักเรียนได้อยู่ร่วมกันโดยราบรื่นในสังคมประชาธิปไตย ฝึกการใช้ความคิด ตัดสินใจ และสามารถทำสิ่งต่าง ๆ ได้โดยสัพพัญญู ฝึกทำงานร่วมกันโดยวิธีการวางแผนงาน การแก้ไขปัญหาในการทำงาน ฝึกให้มีวินัยปฏิบัติตามระเบียบของสังคมและระเบียบของโรงเรียน ฝึกให้เกิดความลุ่มลึกความรักหมู่คณะ รักโรงเรียนฝึกให้เป็นผู้นำและผู้ตามที่ดี (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมสาราย 2523: 41)

กรมสามัญศึกษา (2529: 67-70) ได้เสนอขั้นตอนการคัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร เพื่อพัฒนาประชาธิปไตย ไว้ดังนี้

1. การวางแผนการคัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร

1.1 โรงเรียนควรสำรวจความพร้อมด้านครู วัสดุอุปกรณ์ สถานที่ และด้านความสนใจของนักเรียน

1.2 อนุมัติการตัดกิจกรรมที่ล้นองความสนใจของนักเรียน

1.3 โรงเรียนล้นับล้นุน ติดตาม ควบคุมการดำเนินงาน

ของแต่ละกิจกรรมให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่เสนอไว้

2. การดำเนินงานกิจกรรมเสริมหลักสูตร

เมื่อโรงเรียนอนุมัติให้ตัดกิจกรรมแล้ว เป็นหน้าที่ของอาจารย์ที่ปรึกษาจะต้องประชาสัมพันธ์ให้นักเรียนเข้าใจและสมัคร เข้าร่วมกิจกรรมตามความสนใจ จากนั้นมีการประชุม คณะกรรมการฯ เลือกตั้งคณะกรรมการแล้วดำเนินการดังนี้

2.1 ครูที่ปรึกษาและนักเรียนร่วมประชุมวางแผนกำหนดกิจกรรมแต่ละภาคเรียนให้ประสานสัมพันธ์กับกิจกรรมอื่นและระบุเหตุการณ์ประจำปีโดยในวัตถุประสงค์ให้ชัดเจน

2.2 นักเรียนดำเนินงานตามที่รับมอบหมายจากกลุ่ม ร่วมกันคิด ร่วมกันทำ ร่วมกันรับผิดชอบ ภายใต้คำแนะนำของครูที่ปรึกษา กิจกรรมต่าง ๆ

3. การวัดและประเมินผล นักเรียนและครูที่ปรึกษาร่วมกัน ประเมินผลงานตามจุดประสงค์และประเมินพฤติกรรมของนักเรียนหลังการเข้าร่วมกิจกรรม เพื่อปรับปรุงแก้ไขต่อไป

ในด้านลักษณะของกิจกรรมเสริมหลักสูตรนั้น บางประเภทกิจกรรมเสริมหลักสูตรในโรงเรียน อาจแบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ กิจกรรมที่เกี่ยวกับกิจการของนักเรียนหรือโรงเรียน (School - Based Activities) กิจกรรมเหล่านี้ ได้แก่ กิจกรรมกีฬา กิจกรรมการปกครองตนเองอีกประการหนึ่ง คือ กิจกรรมทางการเมืองโดยตรง ที่มีความสัมพันธ์ ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการกับองค์การทางการเมืองต่าง ๆ เช่น พรรคการเมือง กลุ่มอิทธิพลทางการเมือง หน่วยงานของรัฐบาล เป็นต้น (Richard E. Dawson and Kenneth Prewitt 1969: 170-175)

ส่วนกิจกรรมเสริมหลักสูตรในประเทศไทย แบ่งเป็น 2 ประเภท
(มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช 2523: 42-43)

1. กิจกรรมด้านการปกครอง กิจกรรมประเภทนี้ ได้แก่
คณาจารย์ คณะกรรมกรนักเรียน หัวหน้าชั้น เป็นต้น คณาจารย์เป็นกิจกรรมที่สำคัญ และเป็นศูนย์กลางของกิจกรรมอื่น ๆ ทั้งหมด หัวหน้าที่ประหนึ่งเป็นตัวแทนของนักเรียน สมาชิกจะได้รับ
การเลือกตั้งมาจากนักเรียนทั้งโรงเรียน ทำให้นักเรียนมีโอกาสฝึกวิธีการเลือกตั้ง และรู้จักปฏิบัติ
ตามระเบียบข้อบังคับ ฯลฯ ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้จะช่วยให้นักเรียนเข้าใจถึงหลักการประชาธิปไตย
2. กิจกรรมด้านการเรียน หมายถึง กิจกรรมทุกอย่างที่เกี่ยวข้อง
กับการเรียน ส่วนใหญ่แล้วกิจกรรมประเภทนี้หมายถึง กิจกรรมชุมนุมต่าง ๆ การจัดชุมนุมอาจ
แบ่งออกได้ในลักษณะต่าง ๆ กัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความต้องการของสถาบัน เช่น แบ่งตามลักษณะของ
เนื้อหารวิชา แบ่งตามลักษณะของกลุ่มวิชา เป็นต้น

การแบ่งชุมนุมตามลักษณะเนื้อหารวิชา เช่น

- ก. กิจกรรมทางกีฬา เช่น ชุมนุมฝึกการป้องกันตัว ชุมนุม
บริหารร่างกาย ชุมนุมฝึกโยคะ เป็นต้น
- ข. กิจกรรมทางศิลปะ เช่น ชุมนุมดนตรี ชุมนุมละคร
ชุมนุมเต้นรำ ชุมนุมร้องเพลง ชุมนุมวาดภาพ ชุมนุมถ่ายภาพ ชุมนุมประดิษฐ์เศษวัสดุ เป็นต้น
- ค. กิจกรรมทางภาษาและวรรณกรรม เช่น ชุมนุม
นักประพันธ์ ชุมนุมปวงกตภาพ ชุมนุมโต้วาที ชุมนุมภาษาท้องถิ่น เป็นต้น
- ง. กิจกรรมทางวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์ เช่น ชุมนุม
คณิตศาสตร์ ชุมนุมดาราศาสตร์ ชุมนุมฟิสิกส์ ชุมนุมชีววิทยา เป็นต้น
- จ. กิจกรรมทางวิชาชีพ เช่น ชุมนุมคหกรรม ชุมนุม
เกษตรกรรม ชุมนุมอุตสาหกรรม ชุมนุมพาณิชยกรรม เป็นต้น
- ฉ. กิจกรรมด้านสวัสดิการและสังคม เช่น ชุมนุมบุวกลิกร
ชุมนุมลูกเสือ ชุมนุมเนตรนารี ชุมนุมอนุภาษาต ชุมนุมฝึกมรรยาทการเข้าสังคม เป็นต้น
- ช. กิจกรรมทางสังคมศาสตร์ เช่น ชุมนุมภูมิศาสตร์
ชุมนุมประวัติศาสตร์ เป็นต้น

จูดีธ เอ กิลเลสพาย และโฮเวิร์ด ดี เมลลิงเกอร์ (Judith A. Gillespie and Howard D. Mehlinger 1972: 598-603, 644) ได้เสนอให้จัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร โดยใช้โรงเรียนเป็นเสมือนห้องทดลองที่จะเป็นส่วนหนึ่งของโปรแกรมบูรณาการ การสอน เป็นการเชื่อมโยงระหว่างการสืบสอบกับการปฏิบัติ ซึ่งในการเรียนการสอนเกี่ยวกับการเมืองนั้น จะมี 2 ลักษณะ คือ ภาคปฏิบัติ (Political Action Alternatives) และ ภาคการสืบสอบ (Political Inquiry Alternatives) เมื่อเปรียบโรงเรียนเป็นสังคมหนึ่ง นักเรียนซึ่งเป็นสมาชิกของสังคมจะต้องปฏิบัติตนในฐานะสมาชิกของระบบการเมือง เช่น มีความรู้สึกต่อการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง (Political Change) ในกรณีที่มีการเปลี่ยนแปลงนโยบายการเงินของโรงเรียน ซึ่งการเปลี่ยนแปลงนั้นจะมีผลกระทบต่อชีวิตของพลเมืองในโรงเรียน การผดุงไว้ซึ่งระบบการเมือง (Maintenance of the Political System) โดยการปฏิบัติตามกฎระเบียบของสังคมโรงเรียน สนใจต่อการพัฒนาทางการเมือง (Political Development) โดยการเพิ่มงบประมาณเพื่อขยายโอกาสทางการศึกษาหรือแผนการเรียนใหม่ เพื่อเตรียมนักเรียนให้ทำงานท่า และสนใจต่อปัญหาทางการเมือง (Political Conflict) ในสังคมโรงเรียน

ในการปฏิบัติครูอาจให้นักเรียนทำกรณีศึกษา (Case Study) เช่น การศึกษาเรื่อง ความเป็นผู้นำทางการเมือง นักเรียนจะสัมภาษณ์ผู้บริหารครูและผู้นำนักเรียน แล้วนำมาสรุปเป็นความคิดรวบยอดของลักษณะความเป็นผู้นำได้ หรือถ้านักเรียนต้องการหาความสัมพันธ์ระหว่างตำแหน่งกับประเภทของผู้นำ นักเรียนก็สามารถศึกษาได้จากข้อมูลเบื้องต้นของโรงเรียน หรือจากการสังเกตเหตุการณ์ที่เป็นอยู่ วิธีนี้ทำให้นักเรียนมีทักษะในการวิเคราะห์ เช่น การเลือกปัญหา การคิดวิเคราะห์อย่างมีความคิดรวบยอด การคิดอย่างมีหลักการ การเปรียบเทียบ การรวบรวมข้อมูล การอ้างอิงและการประเมินผล อีกทักษะหนึ่ง คือ ทักษะเกี่ยวกับระเบียบวิธีวิจัย เช่น การสัมภาษณ์ การสังเกต การวิเคราะห์เนื้อหา การวิเคราะห์เปรียบเทียบการวิเคราะห์ ข้อมูลแบบแยกแยะ การอ่านตารางและการเขียนกราฟด้วยวิธีนี้ นักเรียนสามารถเรียนรู้การเปรียบเทียบและใช้ทักษะที่ได้ในการเปรียบเทียบความคิดเห็นของเพื่อนนักเรียนต่อประเด็นปัญหาที่สำคัญในโรงเรียนและพิจารณาถึงผลกระทบของความคิดเห็นเหล่านั้นต่อบรรยากาศในโรงเรียน ทำให้นักเรียนได้เข้าใจสภาพแวดล้อมทางสังคมและการเมืองได้ดียิ่งขึ้น

เอกสารการล่อนของมหาวิทยาลัยโทยบรรมาราช (2526: 132) กล่าวถึงบทบาทของครูและหลักในการศึกษากิจกรรมเสริมหลักสูตรว่า การศึกษากิจกรรมเสริมหลักสูตร เพื่อพัฒนาประชาธิปไตย จะบรรลุผลนั้นมิใช่ว่า ครูมีบทบาทสำคัญมาก ทั้งนี้บทบาทและหน้าที่ของครูที่ปรึกษาต่อการศึกษากิจกรรมเสริมหลักสูตรควร เป็นดังนี้

1. เป็นผู้ที่มีความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับวัตถุประสงค์ และวิธีดำเนินงานของกิจกรรมเสริมหลักสูตร เป็นอย่างดี
 2. สามารถให้คำแนะนำเกี่ยวกับการดำเนินงานของกิจกรรมแก่นักเรียนได้
 3. สามารถให้คำแนะนำแก่นักเรียนให้รู้จักการเลือกเข้ามาเป็นสมาชิกของชุมนุม
 4. สามารถสร้างความสนใจของนักเรียน เพื่อให้มาร่วมกิจกรรมเสริมหลักสูตรได้
 5. เป็นผู้รายงานกิจการต่าง ๆ ที่นักเรียนได้ปฏิบัติไปแล้วต่อผู้บริหารโรงเรียน
 6. ต้องอยู่ใกล้ชิดกับนักเรียนทุกครั้งที่มีการศึกษากิจกรรม
 7. คอยดูแลนักเรียนให้ปฏิบัติตามแผนการที่ได้วางไว้
 8. ถ้ามีสิ่งไม่ดียังเกิดขึ้นภายในชุมนุมครูจะต้อง เป็นผู้รายงานให้ผู้บริหารทราบ
 9. มีส่วนร่วมในการดำเนินการประเมินผลของกิจกรรม
- นอกจากนั้น ในการศึกษากิจกรรมเสริมหลักสูตร เพื่อพัฒนาประชาธิปไตย ผู้บริหารและครู รวมทั้งนักเรียนจะต้องมีหลักในการศึกษากิจกรรมเสริมหลักสูตร ดังนี้
1. ศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับการศึกษากิจกรรมเสริมหลักสูตร ถ้ายังไม่เคยศึกษารูปแบบของโรงเรียนต่าง ๆ ที่ศึกษากิจกรรมเสริมหลักสูตรมาแล้ว ก็จะได้อีกถึงแนวทางการจัด วิธีการจัดตลอดจนอุปสรรคต่าง ๆ
 2. พิจารณาความพร้อมของโรงเรียน โดยเฉพาะที่เกี่ยวกับอาคารสถานที่ การเงิน ความสามารถของครู ความต้องการของชุมนุม ตลอดจนวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ
 3. โครงการของกิจกรรมเสริมหลักสูตรทุกโครงการที่จัดขึ้นจะต้องมาจากความต้องการของนักเรียนและของโรงเรียนเป็นหลักในการพิจารณา

4. โรงเรียนควรจะวางระเบียบและควบคุมการคัดเลือกกรรมการ เลิรม
หลักสูตรทุกประเภท ในการวางแผนนั้นควรทำให้รัดกุม และเกิดประโยชน์แก่นักเรียนโดยแท้จริง
5. ในการคัดเลือกกรรมการ เลิรมหลักสูตรทุกประเภท จะต้องให้นักเรียน
มีส่วนร่วมในการคัดเลือกทุกครั้ง
6. โรงเรียนควรอำนวยความสะดวกในการคัดเลือกกรรมการ เลิรมหลักสูตร
โดยช่วยจัดหาเงิน วัสดุ อุปกรณ์ และสิ่งอื่น ๆ ที่จำเป็นที่จะทำให้งานบรรลุผลไปด้วยดี
7. กิจกรรมเลิรมหลักสูตรทุกประเภทที่จัดขึ้นจะต้องมีวัตถุประสงค์
ที่ชัดเจนและสามารถทำได้
8. ต้องเปิดโอกาสให้นักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมเลิรมหลักสูตรต่าง ๆ
ตามความสามารถและความสนใจของนักเรียนโดยไม่ต้องบังคับ
9. ครูควรเป็นที่ปรึกษาของนักเรียน สนับสนุนให้นักเรียนแสดง
ความสามารถและความคิดด้วยตัวเขาเอง สำหรับนักเรียนในระดับประถมศึกษา ครูอาจจะต้อง
เสนอความคิดเห็นให้กับนักเรียนและให้นักเรียนเป็นผู้ตัดสินใจเอง
10. กิจกรรมเลิรมหลักสูตรควรให้นักเรียนทุกคนมีโอกาสเข้าร่วม
เท่าเทียมกัน
11. การแต่งตั้งครูที่ปรึกษาประจำกิจกรรมเลิรมหลักสูตร ควรเลือก
บุคคลที่มีความสามารถเหมาะกับงาน และคัดเลือกเพียงพอกับจำนวนนักเรียนในโครงการนั้น ๆ
12. ผู้บริหาร คณะครู และนักเรียนต้องถือว่า กิจกรรมเลิรมหลักสูตร
มีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ากิจกรรมในหลักสูตร
13. ควรจัดให้มีหน่วยงานประชาสัมพันธ์กลาง เพื่อจะได้เป็นศูนย์กลาง
ในการติดต่อสื่อสารระหว่างสถานักเรียนกับนักเรียนและอาจารย์ และเพื่อที่จะได้รายงานความ
ก้าวหน้าของกิจกรรมเลิรมหลักสูตรนั้น
14. โครงการงานของกิจกรรมเลิรมหลักสูตร ควรกำหนดให้แน่นอนตลอดปี
และสามารถปิดหุ้มนได้
15. บุคลากรทุกฝ่ายควรให้ความร่วมมือ และส่งเสริมกิจกรรมเลิรม
หลักสูตรอย่างจริงจัง
16. กิจกรรมเลิรมหลักสูตรทุกประเภทที่จัดขึ้นจะต้องมีการประเมินผล

อย่างไรก็ตามการคัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยนั้น โรงเรียนและครูควรเปิดโอกาสให้นักเรียนได้เลือกชุมนุมกิจกรรมเอง อนุมัติกิจกรรมที่นักเรียนเล่นนอกทางคัดตั้งตามความเหมาะสม ครูและนักเรียนควรร่วมวางแผนการคัดกิจกรรม การดำเนินกิจกรรมควรเน้นกระบวนการกลุ่ม โดยมีครูที่ปรึกษาที่สนใจและมีประสบการณ์ในกิจกรรมนั้น ๆ ให้คำปรึกษาแนะนำอย่างใกล้ชิด โดยเฉพาะอย่างยิ่งโรงเรียนควรส่งเสริมให้มีกิจกรรมด้านการปกครอง เช่น สภานักเรียน คณะกรรมการนักเรียน คณะสี เป็นต้น อัจฉาลองโรงเรียนให้เป็นระบบสังคมที่นักเรียนจะต้องทำหน้าที่เสมือนสมาชิกในสังคมการเมือง กิจกรรมการปกครองนับว่าเป็นกิจกรรมที่โรงเรียนได้เปิดโอกาสให้นักเรียนกระทำจริง ได้รับประสบการณ์ตรงในการปกครองระบอบประชาธิปไตย เนื่องจากนักเรียนมีโอกาสได้บริหารงานของตนเองตลอดจนมีส่วนร่วมเล่นความคิดเห็นต่อผู้บริหารของโรงเรียน ถือเป็นกิจกรรมการพัฒนาคุณลักษณะพลเมืองที่จะช่วยพัฒนาประชาธิปไตยที่ก่อรูปด้วยคุณค่าอย่างยิ่ง

ข. งานวิจัยในประเทศและต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยในเรื่องนี้

1. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับมโนทัศน์และพฤติกรรมประชาธิปไตยของนักเรียน

ศิริวรรณ ล้อยน้ำ (2518: 78-86) ทำการวิจัยเรื่อง "มโนทัศน์การมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักเรียนอาชีวศึกษา" มีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษามโนทัศน์การมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักเรียน ความสัมพันธ์ระหว่างมโนทัศน์การมีส่วนร่วมทางการเมืองกับเพศและการแสดงออกเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักเรียน วิธีสอนของครูที่ใช้ปลูกฝังและพัฒนามโนทัศน์การมีส่วนร่วมทางการเมือง ตลอดจนความสัมพันธ์ระหว่างวิธีสอนกับมโนทัศน์การมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักเรียน กลุ่มตัวอย่างประชากร คือ นักเรียนอาชีวศึกษาที่ศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 สายอาชีพ ปีการศึกษา 2518 จากโรงเรียนชาย และโรงเรียนหญิง ประเภทละ 3 โรงเรียนสหศึกษา 2 โรงเรียนในกรุงเทพมหานคร รวมทั้งสิ้น 200 คน เก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามมโนทัศน์การมีส่วนร่วมทางการเมืองที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นจำนวน 40 ข้อ นำข้อมูลที่ได้มาหาค่าร้อยละ ทดสอบค่าไคล์แควร์ชนิด 2×2 ตารางการถักร ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนส่วนใหญ่มีมโนทัศน์การมีส่วนร่วมทางการเมืองถูกต้องดี มีมโนทัศน์การมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักเรียนบางข้อขึ้นอยู่กับเพศ การแสดงออกเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักเรียนขึ้นอยู่กับกลุ่มของ

นักเรียนที่ได้คะแนนโมทาคันน์เกี่ยวกับการปกครองระบอบประชาธิปไตย และการมีส่วนร่วมทางการเมือง อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 และ .01 วิธีล่อนที่ครูใช้ในการปลูกฝังและพัฒนาโมทาคันน์ การมีส่วนร่วมทางการเมืองส่วนใหญ่ครูใช้วิธีการสอนแบบบรรยายมากที่สุด รองลงไป คือ การให้ข้อ่า และเหตุการณ์ประจำวัน การอภิปรายแสดงความคิดเห็น ล่อนโดยตั้งคำถาม ล่อนตามบทเรียน ให้นักเรียนค้นคว้าหาความรู้ ใช้วิธีแก้ปัญหา ผิดทักษะการมีส่วนร่วม การแสดงบทบาท และการสร้างสถานการณ์จำลอง ตามลำดับ ที่ใช้น้อยที่สุด คือ การให้วิทยากร และการใช้อุปกรณ์การล่อน

ธีระวรรณ พิบูลย์ (2518: 12-22) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "ความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทในระบอบประชาธิปไตยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น" โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษา เปรียบเทียบความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทในระบอบประชาธิปไตยของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นระหว่าง เพศหญิงกับเพศชาย และระหว่างโรงเรียนรัฐบาลกับโรงเรียนราษฎร์ และการศึกษา เปรียบเทียบกับการปฏิบัติจริงในระบอบประชาธิปไตยของนักเรียน ระหว่างเพศหญิงกับเพศชาย และระหว่างโรงเรียนรัฐบาลกับโรงเรียนราษฎร์ เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง กลุ่มตัวอย่างประชากรเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในกรุงเทพมหานคร จำนวน 400 คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยการทดสอบค่าซี (Z-test) และศึกษาความสัมพันธ์ของความรู้ ความเข้าใจของนักเรียนเกี่ยวกับบทบาทในระบอบประชาธิปไตยด้วยการหาค่าไคสแควร์ (Chi-Square) ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนชายกับนักเรียนหญิง ทั้งโรงเรียนรัฐบาลและโรงเรียนราษฎร์ มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทในระบอบประชาธิปไตยไม่แตกต่างกัน ส่วนการปฏิบัติจริงในระบอบประชาธิปไตยก็ไม่แตกต่างกัน

วาริ แล่นล้อย (2521: 94-120) ทำการวิจัยเรื่อง "มโนทัศน์ความเป็นพลเมืองดีในระบอบประชาธิปไตยของนักเรียนอาชีวศึกษา" โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษามโนทัศน์ความเป็นพลเมืองดีของนักเรียน วิธีล่อนสังคมนาษาที่ครูใช้พัฒนามโนทัศน์ความเป็นพลเมืองดีในระบอบประชาธิปไตยของนักเรียน ความแตกต่างของมโนทัศน์ความเป็นพลเมืองดีในระบอบประชาธิปไตยของนักเรียน ความสัมพันธ์ระหว่างวิธีล่อนของครู เพศของนักเรียนกับมโนทัศน์ความเป็นพลเมืองดีในระบอบประชาธิปไตยของนักเรียน โดยสร้างแบบลอบมโนทัศน์ความเป็นพลเมืองดี ในระบอบประชาธิปไตย แบบลอบถามความคิดเห็นและการแสดงออกเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองดีในระบอบประชาธิปไตยของนักเรียนและแบบลอบถามครู เกี่ยวกับวิธีล่อนที่ครูใช้ปลูกฝังและพัฒนาโมทาคันน์ความเป็นพลเมืองดีในระบอบประชาธิปไตยของนักเรียนกลุ่มตัวอย่างประชากร ได้แก่ นักเรียน

อาชีวศึกษาระดับ ปวช. ปีการศึกษา 2520 จากโรงเรียนราษฎร์ 4 โรงเรียน โรงเรียนรัฐบาล 4 โรงเรียน รวม 320 คน และครูผู้สอนนักเรียนกลุ่มตัวอย่างจำนวน 13 คน ในกรุงเทพมหานคร ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่าร้อยละทดสอบไคสแควร์ วิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียวและเปรียบเทียบความแตกต่างของคะแนนทัศนคติความเป็นพลเมืองดีในระบบบประชาธิปไตยระหว่างโรงเรียน และหาค่ามัชฌิมเลขคณิตของวิธีสอนของครู ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนส่วนใหญ่มีทัศนคติความเป็นพลเมืองดีในระบบบประชาธิปไตย ถูกต้องดี 3 เรื่อง และถูกต้องน้อย 11 เรื่อง มีทัศนคติความเป็นพลเมืองดีในระบบบประชาธิปไตย ขึ้นอยู่กับเพศของนักเรียน อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 และ .01 ใน 22 เรื่อง และไม่ขึ้นอยู่กับเพศ 28 เรื่อง วิธีสอนที่ครูใช้ในการปลูกฝังและพัฒนาทัศนคติเรียงจากมากไปหาน้อย คือ การสอนแบบบรรยาย การอภิปรายแล้ดงความคิดเห็น การใช้ข่าวเหตุการณ์ประจำวัน สอนตามแบบเรียน สอนโดยการตั้งคำถามให้นักเรียนค้นคว้าหาความรู้ ผูกทักษะการมีส่วนร่วม สอนโดยวิธีแก้ปัญหา การแล้ดงบทบาท การสร้างสถานการณ์จำลอง วิธีที่ใช้น้อยที่สุด คือ การใช้วิทยากรและการใช้อุปกรณ์ประกอบการสอน

ลลินธร กิจจาริการกุล (2522: 105-110) ทำการวิจัยเรื่อง "ทัศนคติทางการเมืองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย" มีวัตถุประสงค์ของการวิจัยเพื่อศึกษาทัศนคติทางการเมืองของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย และเปรียบเทียบทัศนคติทางการเมืองของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในระหว่างนักเรียนชายกับนักเรียนหญิง นักเรียนที่มีภูมิลำเนาอยู่ในเขตตัวเมืองนักเรียนที่ติดตามตามมีพื้นฐานการศึกษา อาชีพ และวิธีการอบรมเลี้ยงดูบุตรต่างกัน ผู้วิจัยได้สร้างแบบสอบถามและแบบวัดทัศนคติทางการเมืองของนักเรียนในเรื่องการเมืองโดยทั่วไป ภูมิทางการเมือง ระบบการปกครองของประเทศ ลำดับทางการเมือง และมีการมีส่วนร่วมทางการเมือง โดยสร้างเป็นแบบมาตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale) ของลิเคิรท์ จำนวน 42 ข้อ แบบวัดทัศนคติมีความตรง (Validity) โดยการตัดสินของผู้ทรงคุณวุฒิและมีความเที่ยง (Reliability) 0.71 และเลือกกลุ่มตัวอย่างประชากร ได้แก่ นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในภาคตะวันออกเฉียงเหนือโดยวิธีลุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) ตามเขตการศึกษากับประเภทโรงเรียน และลุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple Random Sampling) ตามโรงเรียนเพื่อให้ได้นักเรียนจำนวน 540 คน ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลโดยการทดสอบค่าซี (Z-test) กับค่าไคสแควร์ (Chi-square) และหาอัตราส่วนร้อยละ ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายส่วนใหญ่มีทัศนคติทางการเมืองในกลุ่มเป็นกลาง คิดเป็นร้อยละ 64.22

ของตัวอย่างประชากรกลุ่มก้าวหน้ามีร้อยละ 29.57 และกลุ่มอนุรักษ์นิยมมีเพียงร้อยละ 6.21 ของตัวอย่างประชากร

สัมปติ ศรีประเสริฐ (2524: 113-114) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "ความสัมพันธ์ระหว่างมโนทัศน์กับพฤติกรรมประชาธิปไตยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น" โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างมโนทัศน์กับพฤติกรรมประชาธิปไตยกับการเปรียบเทียบมโนทัศน์และพฤติกรรมประชาธิปไตยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ตามองค์ประกอบ คือ ประเภทโรงเรียน เพศ การศึกษาของบิดา รายได้ของครอบครัว และอาชีพของบิดา เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ใช้แบบสอบถามมโนทัศน์ประชาธิปไตยและแบบสอบถามพฤติกรรมประชาธิปไตย กลุ่มตัวอย่างประชากร คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นในกรุงเทพมหานคร เลือกโดยใช้วิธีสุ่มตัวอย่างประชากรแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) จากโรงเรียนรัฐบาล 6 แห่ง และโรงเรียนราษฎร์ 6 แห่ง รวมจำนวนนักเรียน 540 คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ทดสอบความแตกต่างด้วยค่าซี (Z-test) วิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One Way ANOVA) และเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยรายคู่โดยใช้วิธีการของเชฟเฟ (Scheffe's Test for All Possible Comparison) ผลการวิจัยสรุปได้ว่า นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของมโนทัศน์และพฤติกรรมประชาธิปไตยเท่ากับ 0.38 ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างมโนทัศน์และพฤติกรรมประชาธิปไตยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นที่บิดามีอาชีพต่างกัน แตกต่างกัน ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างมโนทัศน์และพฤติกรรมประชาธิปไตยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ไม่แตกต่างกัน เมื่อจำแนกตามองค์ประกอบต่อไปนี้ คือ ประเภทของโรงเรียนอาชีวศึกษาชาย และหญิง จากโรงเรียนราษฎร์และรัฐบาล ปีการศึกษา 2520 อย่างละ 4 แห่ง รวมทั้งหมด 320 คน และครูผู้สอนนักเรียนกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 3 คน ในกรุงเทพมหานคร วิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่าอัตราร้อยละและทดสอบไคสแควร์ วิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว และเปรียบเทียบความแตกต่างของคะแนนมโนทัศน์ความเป็นพลเมืองดีในระบอบประชาธิปไตย ระหว่างโรงเรียนด้วยวิธีการของต้นคั้น และแบบสอบถามครูได้คำนวณหาค่ามัถิมเลขคณิตของวิธีการสอนของครู ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนส่วนใหญ่มีมโนทัศน์ถูกต้องดี มโนทัศน์ความเป็นพลเมืองดีในระบอบประชาธิปไตยจะถูกหรือผิดเนื่องจากเพศมีความสัมพันธ์กับมโนทัศน์ความเป็นพลเมืองดีของนักเรียน โดยเฉลี่ยนักเรียนหญิงมีมโนทัศน์ความเป็นพลเมืองดีมากกว่านักเรียนชาย วิธีสอนที่ครูใช้ปลูกฝังและพัฒนา

มโนทัศน์มากที่สุดเป็นอันดับหนึ่ง คือ แบบบรรยาย รองลงมาคือ การล่อนโดยให้อภิปรายแสดงความคิดเห็น การใช้ข่าวและเหตุการณ์ประจำวัน ล่อนตามแบบเรียน ล่อนโดยการตั้งปัญหาให้ค้นคว้าหาความรู้ ผูกทักษะการมีส่วนร่วม ล่อนวิธีแก้ปัญหา การแสดงบทบาทการสร้างสถานการณ์จำลองตามลำดับ และวิธีล่อนที่ใช้น้อยที่สุด คือ การใช้อุปกรณ์การล่อนและวิทยาการ วิธีล่อนที่ครูใช้ล่อนในโรงเรียนมีผลทำให้นักเรียนมีมโนทัศน์ความเป็นพลเมืองดีในระบบประชาธิปไตยโดยเฉลี่ยมแตกต่างกัน

2. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับมโนทัศน์และบุคลิกประชาธิปไตยของครู

บัญชา ปุยเปีย (2518: 189-191) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การศึกษาบุคลิกภาพประชาธิปไตยของอาจารย์วิทยาลัยครู" โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษาบุคลิกภาพของอาจารย์วิทยาลัยครู โดยล้นรวมว่าเป็นประชาธิปไตยเพียงใด อาจารย์วิทยาลัยครูที่เป็นประชาธิปไตย และไม่เป็นประชาธิปไตยนั้น มีบุคลิกภาพด้านใดเด่นหรือด้อยอย่างไร ความแตกต่างกันในเรื่อง เพศ ภูมิลำเนา อายุ ตลอดจนประสบการณ์ในการทำงาน จะมีผลต่อบุคลิกภาพประชาธิปไตยอย่างไรบ้าง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามที่สร้างขึ้นเอง กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วย 4 ภาพ จำนวน 315 คน ผลการวิจัยพบว่าอาจารย์วิทยาลัยครูโดยล้นรวมมีบุคลิกภาพประชาธิปไตยระดับปานกลาง สำหรับอาจารย์ที่มีบุคลิกภาพประชาธิปไตยต่ำนั้นจะไม่มีบุคลิกภาพด้านใดเด่นหรือด้อยเป็นพิเศษ แต่บุคลิกภาพประชาธิปไตยจะต่ำทุกด้าน ส่วนกลุ่มอาจารย์ที่มีบุคลิกภาพประชาธิปไตยสูง จะมีบุคลิกภาพเด่นในด้านความมีเอกศักดิ์แห่งตน ความใจกว้าง ความศรัทธาเริ่มสร้างสรรค์ ความสนใจที่จะมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองการปกครองและบุคลิกภาพด้อยในด้านลัทธิพิธีกรรม การเป็นพลเมืองดีในสังคมประชาธิปไตย ความรับผิดชอบ การสำนึกถึงผู้อื่นตามลำดับ นอกจากนี้ยังพบว่า อาจารย์ชายและอาจารย์หญิงมีบุคลิกภาพประชาธิปไตยแตกต่างกัน อาจารย์ซึ่งมีคุณวุฒิสูงกับอาจารย์ซึ่งมีคุณวุฒิต่ำมีบุคลิกภาพประชาธิปไตยแตกต่างกัน อาจารย์ซึ่งมีอายุมากและอาจารย์ซึ่งมีอายุน้อยมีบุคลิกภาพประชาธิปไตยไม่แตกต่างกัน อาจารย์ซึ่งมีประสบการณ์ในการทำงานมากและอาจารย์ซึ่งมีประสบการณ์ในการทำงานน้อยมีบุคลิกภาพประชาธิปไตยไม่แตกต่างกัน

พลศักดิ์ ศระโกกรศิริ (2520: 89-94) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "วัฒนธรรมทางการเมืองของครูในกรุงเทพมหานคร" โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษาให้รู้ว่าครูไทยส่วนใหญ่มีทัศนคติทางการเมืองที่สอดคล้องกับการปกครองแบบประชาธิปไตยหรือไม่ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยใช้แบบถามที่ทัศนคติทางการเมืองและเก็บข้อมูลจากเอกสาร กลุ่มตัวอย่างประชากร คือ ครูในโรงเรียนรัฐบาลระดับมัธยม 16 แห่ง และโรงเรียนราษฎร์ระดับมัธยม 16 แห่ง ในเขตกรุงเทพมหานคร จำนวนครูทั้งหมด 640 คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยแปลงคำตอบทั้งแบบวัดการมีทัศนคติทางการเมืองแบบประชาธิปไตยและแบบเผด็จการ เป็นคะแนน โดยหลักการของ Likert Scale และใช้วิธีนับแจกแจงความถี่แล้วนำเส้นอราบายการข้อมูลเป็นตารางต่าง ๆ โดยใช้เครื่องคำนวณไฟฟ้าเข้าช่วย

ในการออกแบบโน้มของการมีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยและแบบเผด็จการนั้น จะใช้การแจกแจงตัวเลขในตารางออกเป็นร้อยละ เพื่อเปรียบเทียบตัวแปรอิสระแต่ละตัว เป็นต้นว่า เกี่ยวกับเรื่องเพศ ก็จะเปรียบเทียบเพศชายกับเพศหญิง ดังนั้นตารางที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ จึงเป็นตารางแบบ 5 x 2 ส่วนการแจกแจงคะแนนจากข้อมูลดิบโดยหลักของ Likert Scale นั้น จะได้แสดงการให้คะแนนในแต่ละข้อ ผลการวิจัยพบว่าครูไทยส่วนใหญ่มีทั้งวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยและแบบเผด็จการในระดับปานกลาง และในจำนวนใกล้เคียงกัน ซึ่งเป็นการขัดแย้งทางวัฒนธรรมทางการเมืองอย่างเห็นได้ชัด นอกจากนั้นยังค้นพบว่าระดับการศึกษาและเพศเป็นปัจจัยสำคัญต่อการมีวัฒนธรรมทางการเมืองทั้งแบบประชาธิปไตยและแบบเผด็จการแต่ไม่สำคัญมากนัก ในทำนองกลับกันเพศไม่ได้เป็นปัจจัยสำคัญต่อการมีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบเผด็จการ

วิจิต นวลแก้ว (2520: 37-41) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "ความคิดเกี่ยวกับกระบวนการทางการเมืองไทย : ศึกษาเฉพาะกรณีข้าราชการครูระดับมัธยมศึกษาใน จังหวัดนนทบุรี" โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความคิดของครูเกี่ยวกับเรื่องต่าง ๆ ในกระบวนการทางการเมืองไทย ความสัมพันธ์ระหว่างความคิดในเรื่องต่าง ๆ ในกระบวนการทางการเมือง ทัศนคติที่มีต่อลักษณะการเมืองของไทย การมีส่วนร่วมทางการเมือง ความตระหนักในอิทธิพลของการศึกษาอบรมที่มีต่อการสร้างค่านิยมทางการเมืองให้แก่นักเรียน และเพื่อหาข้อเสนอแนะการพัฒนาความคิดของครูในทางการเมือง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เป็นแบบสอบถามครูระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนนทบุรีทั้งหมด กลุ่มตัวอย่างประชากร ข้าราชการครูในระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนนทบุรีทั้งหมด

วิเคราะห์ข้อมูลโดยหาคะแนนรวมและค่าคะแนนสัมบูรณ์ ผลการวิจัยปรากฏว่า ครูเห็นด้วยกับการให้พนักงานเมืองได้อำนาจตามวิถีทางของระบอบประชาธิปไตย แต่ต้องการให้อำนาจแบบเผด็จการเห็นด้วยกับการมีผู้แทนราษฎร แต่คิดว่าบทบาทของผู้แทนราษฎร เป็นสิ่งที่น่าเบื่อหน่ายราคาแพง และไร้ประโยชน์ เห็นด้วยกับหลักความเสมอภาคทางการเมือง แต่ยังไม่เชื่อมั่นในคุณเลื่อมบัติพิเศษของบุคคลบางคน บางกลุ่มว่าเหมาะสมที่จะเป็นพรรคการเมืองมากกว่าบุคคลทั่วไป เห็นด้วยกับการมีกลุ่มทางการเมือง และมีความคิดเกี่ยวกับกลุ่มทางการเมือง คือ ต้องการให้พรรคการเมือง และเลือกผู้แทนของพรรคการเมืองในระบบพรรคการเมืองมากกว่าเลือกบุคคลที่มาจากระบบราชการ และต้องการให้มีกลุ่มผลประโยชน์ คิดว่าตนสมควรมีส่วนร่วมในกระบวนการทางการเมือง โดยไม่ต้องเป็นการเป็นพนักงานเมืองด้วยตนเอง คิดโดยเฉลี่ยทั้งครูหญิงและชาย ครูสายวิชาสังคมศึกษาและศึกษาคำาสตร์ยังมีความคิดเห็นเกี่ยวกับกระบวนการทางการเมืองไทยสับสนกันอยู่ ถ้าแยกตามกลุ่ม ครูผู้ชายมีความคิดสับสนน้อยกว่าครูหญิง ครูสายวิชาสังคมศึกษาและศึกษาคำาสตร์มีความคิดสับสนใกล้เคียงกัน

เกษม เขยชม (2524: 60-68) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "ความรู้ความเข้าใจทางการเมืองของครูสังคมศึกษา" โดยมีวัตถุประสงค์ คือ เพื่อศึกษาความรู้ความเข้าใจทางการเมืองของครูสังคมศึกษา" โดยมีวัตถุประสงค์ คือ เพื่อศึกษาความรู้ความเข้าใจทางการเมืองของครูสังคมศึกษาในเรื่อง ความหมายทางการเมือง สิทธิการเมือง การปกครองในระบอบประชาธิปไตย สิทธิเสรีภาพของบุคคลในระบอบประชาธิปไตย รัฐธรรมนูญและพรรคการเมือง เปรียบเทียบความเข้าใจทางการเมืองของครูสังคมศึกษาจำแนกตาม เพศ พื้นฐานความรู้และประสบการณ์ในการเป็นครู สภาพแวดล้อม (ในเมือง-ชนบท) ของครูที่ทำการสอนวิชาสังคมศึกษา เพื่อศึกษาวิธีการศึกษาหาความรู้และการใช้แหล่งความรู้ทางการเมืองของครูสังคมศึกษา เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถามความรู้ความเข้าใจทางการเมืองที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น กลุ่มตัวอย่างประชากรใช้วิธีสุ่มแบบง่าย โดยสุ่มจากและสุ่มโดยวิธีแบ่งชั้น จากครูสังคมศึกษาทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค 300 คน เป็นชาย 150 คน หญิง 150 คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่ามัธยฐานเลขคณิต ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบค่าซี การวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว และค่าร้อยละ ผลการวิจัยปรากฏว่า ครูสังคมศึกษามีความรู้ความเข้าใจทางการเมืองในเรื่องรัฐธรรมนูญ อยู่ในระดับมากส่วนเรื่องที่อยู่ในระดับปานกลาง ได้แก่ เรื่องสิทธิการเมือง การปกครองในระบอบ

ประชาธิปไตย และพรรคการเมือง สำหรับเรื่องที่อยู่ในระดับน้อยมีเพียงเรื่องเดียว คือ เรื่อง ความหมายของการเมือง ครูสังคมศึกษาจำแนกตามเพศชายและเพศหญิงที่อยู่ในส่วนกลาง และ ส่วนภูมิภาค ในเรื่องและนอกเมืองมีความรู้ความเข้าใจทางการเมืองไม่แตกต่างกันที่ระดับความ มีนัยสำคัญ .05 ครูสังคมศึกษาที่จำแนกตามวุฒิต่ำกว่าปริญญาตรี ปริญญาตรีและสูงกว่าปริญญาตรี มีความรู้ความเข้าใจทางการเมืองไม่แตกต่างกันที่ระดับความมีนัยสำคัญ .05 ครูสังคมศึกษา ที่แจกแนกตามประสบการณ์ในการสอน 1-3 ปี 4-7 ปี และ 7 ปีขึ้นไป มีความรู้ความเข้าใจ ทางการเมืองแตกต่างกันที่ระดับความมีนัยสำคัญ .05 ครูสังคมศึกษาหาความรู้ความเข้าใจทาง การเมืองจากโทรทัศน์มากที่สุด ส่วนวิธีศึกษาหาความรู้ที่ครูสังคมศึกษาไม่ใช้เลย คือ การฟัง วิทยุปราย และการเข้ารับการอบรม

นภคล มหาวิริยะกุล (2525: 35) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "บุคลิกภาพทาง การเมืองของนักศึกษาครู ศึกษาเฉพาะกรณีวิทยาลัยครูกลุ่มนครหลวง" โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อที่ จะศึกษาบุคลิกภาพทางการเมืองของนักศึกษาครูในวิทยาลัยครูกลุ่มนครหลวง โดยมีตัวแปรที่นำมา พิจารณาในการศึกษา คือ ระดับชั้นปี กลุ่มวิชาเอก เพศ และประสบการณ์การรับราชการ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ใช้แบบสอบถามในการเก็บรวบรวมข้อมูล กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วย นักศึกษาครูในวิทยาลัยครูกลุ่มนครหลวงทั้ง 6 แห่ง จำนวน 707 คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยทดสอบ ไคส์แควร์และวิเคราะห์ความแปรปรวน ผลการวิจัยปรากฏว่า นักศึกษาครูมีบุคลิกภาพทาง การเมืองแบบประชาธิปไตยมากกว่าแบบอำนาจนิยม แต่มีข้อที่น่าสังเกต คือ นักศึกษาครูร้อยละ 49.4 มีบุคลิกภาพแบบสับสน คือ สับสน และขัดแย้งในตัวเอง ไม่สามารถยืนยันความแตกต่าง ระหว่างบุคลิกภาพทางการเมืองของนักศึกษาครูที่เรียนในกลุ่มวิชาเอกที่แตกต่างกัน มีความแตกต่าง ระหว่างบุคลิกภาพทางการเมืองของนักศึกษาชายกับหญิง คือ นักศึกษาหญิงมีบุคลิกภาพทางการเมือง แบบประชาธิปไตยมากกว่าชายหรืออาจกล่าวได้ว่า นักศึกษาชายมีบุคลิกภาพทางการเมืองแบบอำนาจ นิยมมากกว่าหญิง ไม่สามารถยืนยันความแตกต่างระหว่างบุคลิกภาพทางการเมืองของนักศึกษา ที่เคยรับราชการครูกับนักศึกษาที่ยังไม่เคยรับราชการ

3. งานวิจัยที่เกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาประชาธิปไตย

ดวงกมล วาณิช (2516 : 39-42) ทำการวิจัยเรื่อง "ความคิดเห็นของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นในโรงเรียนล้าริตต่อการสอนวิชาหน้าที่พลเมือง" มีวัตถุประสงค์เพื่อที่จะศึกษาความคิดเห็นของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นในโรงเรียนล้าริตต่อการสอนวิชาหน้าที่พลเมือง ในหัวข้อที่เกี่ยวกับ เนื้อหาวิชา วิธีการสอนของครู อุปกรณ์และกิจกรรมที่ครูใช้ประกอบการสอน ประโยชน์ที่ได้รับจากวิชาหน้าที่พลเมือง ตลอดจนต้องการที่จะเปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับการสอนวิชาหน้าที่พลเมืองในหัวข้อดังกล่าวระหว่างนักเรียนชายและนักเรียนหญิง กลุ่มตัวอย่างประชากรเป็นนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 3 ของโรงเรียนล้าริตในกรุงเทพมหานคร 6 แห่ง โดยโรงเรียนละ 50 คน แยกเป็นนักเรียนชาย 25 คน นักเรียนหญิง 25 คน รวมทั้งสิ้น 300 คน โดยแบ่งเป็นจำนวนนักเรียนชายทั้งสิ้น 150 คน และนักเรียนหญิง รวมทั้งสิ้น 150 คน ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม ซึ่งมีลักษณะเป็นมาตราส่วนประเมินค่าแบบให้เลือกตอบและแบบตอบเล็รี วิเคราะห์ข้อมูลโดยคำนวณหาค่ามัธยฐานและค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและคิดค่าร้อยละ ผลการวิจัยพบว่า เนื้อหาวิชาหน้าที่พลเมืองตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น นักเรียนส่วนใหญ่ให้ความสนใจทุกเรื่อง แต่อยู่ในระดับปานกลาง เรื่องที่นักเรียนสนใจมากที่สุดคือ การครองตนในวัยรุ่น และการปกครองระบอบประชาธิปไตย นอกจากนี้ที่นักเรียนส่วนใหญ่มีความต้องการที่จะให้มีการสอนเรื่องการเปรียบเทียบการปกครองระบอบประชาธิปไตยกับสังคมนิยมและคอมมิวนิสต์ วิธีการสอนวิชาหน้าที่พลเมืองที่นักเรียนชอบมากที่สุดคือ การที่ครูนำเอาเหตุการณ์ปัจจุบันเข้ามาเกี่ยวข้องกับบทเรียนและการสอนที่ครูใช้อุปกรณ์การสอนมาประกอบ เพราะเห็นว่า เป็นวิชาที่มีประโยชน์ต่อชีวิตประจำวัน ส่วนนักเรียนไม่ชอบวิชาหน้าที่พลเมือง เพราะเห็นว่าวิชานี้เนื้อหาไม่ทันสมัยและวิธีการสอนของครูน่าเบื่อหน่าย

ปรีชาบุษย์ ลากเจริญ (2517 : 104-116) ทำการวิจัยเรื่อง "การเรียนการสอนวิชาหน้าที่พลเมืองในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย" มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการเรียนการสอนวิชาหน้าที่พลเมืองในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และสำรวจปัญหาที่ครูนักเรียนประสบ ตลอดจนข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะในการปรับปรุงหลักสูตร แบบเรียน การเรียนการสอนวิชาหน้าที่พลเมืองชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามที่หลักสูตรกำหนดไว้ ตัวอย่างประชากร ได้แก่ ครูผู้สอน

วิชาหน้าที่พลเมืองชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย จำนวน 25 คน และนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนประจำจังหวัดของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 15 แห่ง จำนวน 300 คน ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยคิดเป็นร้อยละ หาค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่าวิธีสอนที่ครูใช้บ่อยที่สุดคือ การบรรยาย การอธิบาย ประกอบการซักถาม การค้นคว้าประกอบการเรียนและเปิดโอกาสให้นักเรียนได้แสดงความคิดเห็นและฝึกแก้ปัญหาโดยการอภิปราย นอกจากนี้ครูได้แนะนำให้นักเรียนติดตามข่าวประจำวันจากหนังสือพิมพ์ วิทยุและเอกสารทางวิชาการต่าง ๆ ปัญหาสำคัญของครูที่ค้นพบจากการวิจัยนี้คือ โรงเรียนไม่สามารถจัดหาแหล่งค้นคว้า หนังสืออ่านประกอบ เอกสารทางวิชาการ ตำรา และอุปกรณ์ประกอบการสอนให้กับครูและนักเรียนได้เพียงพอ นักเรียนประสบปัญหาเนื้อหาวิชาไม่น่าสนใจ ครูและนักเรียนทราบดีว่าการจัดกิจกรรมช่วยย่นให้มีประสิทธิภาพกว้างขวาง แต่ครูมีปัญหากับงบประมาณในการใช้จ่ายจึงไม่อาจจัดกิจกรรมได้ตามที่ต้องการ ในด้านการวัดผล ครูส่วนใหญ่มีความมุ่งหมายเพื่อวัดประสิทธิภาพในการเรียนของนักเรียน ครูให้ข้อเสนอแนะว่า ผู้บริหารควรจัดเพิ่มงบประมาณ เวลา อุปกรณ์การสอน และหนังสือสำหรับสอนวิชาหน้าที่พลเมืองให้มากขึ้น ส่วนนักเรียนเสนอแนะว่า อุปกรณ์การสอนและหนังสือวิชาหน้าที่พลเมืองควรให้ทันสมัยเสมอ

จารย์ลี น้อยแสงศรี (2518 : 163-172) ทำการวิจัยเรื่อง "ความคิดเห็นเกี่ยวกับวิชาสังคมศึกษาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในภาคการศึกษา 9" มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความคิดเห็นของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่มีต่อวิชาสังคมศึกษาในด้านหลักสูตร วิธีการสอนของครู ประโยชน์และข้อเสนอแนะในการปรับปรุงการเรียนการสอนเพื่อเป็นแนวทางในการเสนอแนะการปรับปรุงหลักสูตรการเรียนการสอน การจัดกิจกรรมของโรงเรียน ครู และผู้เกี่ยวข้องให้สอดคล้องกับความต้องการของนักเรียนต่อไป กลุ่มตัวอย่างประชากร คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในโรงเรียนรัฐบาลและโรงเรียนราษฎร์ ทั้งชายและหญิง ในภาคการศึกษา 9 เป็นนักเรียนชาย 200 คน นักเรียนหญิง 200 คน รวมทั้งหมด 400 คน ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม 3 แบบคือ แบบมาตราส่วนประเมินค่า แบบให้เลือกตอบ และแบบให้ตอบโดยอิสระ วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่ามัธยฐานเลขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าร้อยละ ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนส่วนใหญ่มีความเห็นว่า เนื้อหาของหลักสูตรสังคมศึกษาส่วนมากน่าสนใจมากและควรเพิ่มเติมความรู้เกี่ยวกับการเมืองการปกครอง ปัญหาบ้านเมือง

พรรคการเมือง สตรีวิทยา ปัญหาวัยรุ่น ปัญหาสังคม ปัญหาระหว่างประเทศ ประวัติภูมิศาสตร์ และบทบาทของนักเรียนเกี่ยวกับการเมือง สำหรับวิธีการสอนนั้น นักเรียนชอบวิธีที่ครูขยายความรู้เพิ่มเติมเนื้อหาในแบบเรียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งนำเหตุการณ์ปัจจุบันมาเกี่ยวข้องในบทเรียน ใช้อุปกรณ์ประกอบการสอน จัดทัศนศึกษา และเชิญวิทยากรมาบรรยาย ครูควรมีวุฒิและประสบการณ์ทางการสอน เกี่ยวกับการใช้ประโยชน์ของวิชาในหมวดสังคมศึกษาในชีวิตประจำวัน นักเรียนเห็นว่าวิชาหน้าที่พลเมืองมีประโยชน์มากที่สุดและรองลงมาคือ วิชาภูมิศาสตร์ และประวัติศาสตร์ ส่วนวิชาศีลธรรมนั้น นักเรียนเห็นว่ามีความประโยชน์น้อยที่สุด

ชั้นประกาศนียบัตร (2523 : 81-82) ทำการวิจัยเรื่อง "การศึกษาเปรียบเทียบวิธีสอนแบบสืบส่วนลอบส่วนและวิธีสอนแบบปกติที่ส่งผลให้เกิดทัศนคติต่อบุคลิกภาพประชาธิปไตยและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1" มีวัตถุประสงค์เพื่อเปรียบเทียบทัศนคติต่อบุคลิกภาพประชาธิปไตย

การศึกษาครั้งนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อเปรียบเทียบทัศนคติต่อบุคลิกภาพประชาธิปไตยและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่เรียนโดยการสอนแบบสืบส่วนลอบส่วนกับการสอนแบบปกติ และศึกษาการพัฒนาของทัศนคติต่อบุคลิกภาพประชาธิปไตยและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนที่เรียนโดยการสอนแบบสืบส่วนลอบส่วนระหว่างก่อนเรียนและหลังเรียน กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนสตรีศึกษา อำเภอเมืองจังหวัดร้อยเอ็ด จำนวน 90 คน โดยแบ่งเป็นกลุ่มทดลองซึ่งสอนโดยการสอนแบบสืบส่วนลอบส่วน 45 คน และกลุ่มควบคุมซึ่งสอนโดยการสอนแบบปกติ 45 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลได้แก่ แบบสอบถามวัดทัศนคติต่อบุคลิกภาพประชาธิปไตยและแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนนำข้อมูลที่ได้ไปวิเคราะห์ความแปรปรวนร่วม (Analysis of Covariance) และทดสอบค่าที (t-test) ผลการวิจัยพบว่า ทัศนคติต่อบุคลิกภาพประชาธิปไตยของกลุ่มทดลองสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่น .01 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของทั้ง 2 กลุ่ม ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่น .05 และทัศนคติต่อบุคลิกภาพประชาธิปไตยกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของกลุ่มทดลองสูงชันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่น .01

ไพโรจน์ ตารามาค์ (2524 : 53-55) ทำการวิจัยเรื่อง "การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและเจตคติต่อบุคลิกภาพประจำปีโดยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 วิชาสังคมศึกษา โดยวิธีสอนแบบซินติเคทกับการล่อนตามหลักสูตร พุทธศักราช 2521" โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 วิชาสังคมศึกษา โดยวิธีสอนแบบซินติเคทกับการล่อนตามหลักสูตรพุทธศักราช 2521 กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนสองพี่น้องวิทยา อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2524 จำนวน 60 คน แบ่งเป็นกลุ่มทดลอง 30 คน และกลุ่มควบคุม 30 คน นักเรียนกลุ่มทดลองเรียนโดยวิธีสอนแบบซินติเคท นักเรียนกลุ่มควบคุมเรียนจากการล่อนตามหลักสูตร พุทธศักราช 2521 ใช้เวลาในการทดลองกลุ่มละ 22 คาบ ๆ ละ 50 นาทีเท่ากัน และใช้เนื้อหาที่ใช้ในการทดลองเหมือนกัน ค่าเอนการทดลองโดยใช้การวิจัยแบบ Randomized Control-Group Pretest-Posttest Design เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลคือ แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษา (ความเชื่อมั่น .8833) และแบบสอบถามวัดเจตคติต่อบุคลิกภาพประจำปีโดย (ความเชื่อมั่น .9332) วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การทดสอบค่าที (t-test) ผลการวิจัยปรากฏว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษาของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และกลุ่มทดลองมีเจตคติต่อบุคลิกภาพประจำปีโดยสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

รัชชโยธย แสงจักร์ (2525 : 95-102) ทำการวิจัยเรื่อง "การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและทัศนคติต่อวิชาสังคมศึกษา เรื่อง สิทธิและหน้าที่ของพลเมืองในสังคมไทยชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2" มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและทัศนคติต่อวิชาสังคมศึกษาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ซึ่งเรียนโดยวิธีการระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ กลุ่มตัวอย่างประชากร ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนสามชุกรัตนโกการาม อำเภอสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี ปีการศึกษา 2524 จำนวน 80 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและแบบสอบถามทัศนคติต่อวิชาสังคมศึกษา เรื่อง สิทธิและหน้าที่ของพลเมืองในสังคมไทย วิเคราะห์ข้อมูลโดยทดสอบค่าที (t-test) ผลการวิจัย

พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษาหลังการทดลองของนักเรียนกลุ่มที่สอนโดยวิธีการ
กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์สูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และผลสัมฤทธิ์
ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษาของนักเรียนที่สอนโดยวิธีการกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์สูงกว่ากลุ่มที่ใช้
วิธีสอนปกติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนที่ค้นคิดต่อวิชาสังคมศึกษาของนักเรียน
ที่สอนโดยวิธีการกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์หลังการเรียนสูงกว่าก่อนเรียน และมีที่ค้นคิดต่อวิชาสังคม-
ศึกษาสูงกว่ากลุ่มที่ใช้วิธีสอนตามปกติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ด้วย

สายสมร อินทรวิมล (2526 : 50-56) ทำการวิจัยเรื่อง "การล่อนเพื่อ
พัฒนาแนวคิดประชาธิปไตยในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนลำริตแห่ง มหาวิทยาลัย
เกษตรศาสตร์" มีวัตถุประสงค์ที่จะล่อนเรื่อง ประชาธิปไตยโดยการใช้อัฒนคติและ
กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ กับวิธีการล่อนปกติและเปรียบเทียบการพัฒนาแนวความคิดประชาธิปไตย
จากการล่อนโดยใช้อัฒนคติและกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์กับวิธีการล่อนปกติ กลุ่มประชากร
ในการวิจัย ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนลำริตแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
จำนวน 74 คน โดยแบ่งเป็นกลุ่มทดลองซึ่งล่อนโดยการใช้อัฒนคติและกระบวนการกลุ่ม
สัมพันธ์ และกลุ่มควบคุมซึ่งล่อนโดยวิธีล่อนตามปกติ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แผนการล่อน
เรื่อง แนวความคิดประชาธิปไตยและแบบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน นำข้อมูลที่ได้ไปหาค่าเฉลี่ย
(\bar{X}) และทดสอบค่าที (t-test) ผลการวิจัยพบว่า ค่าเฉลี่ยของคะแนนจากการล่อน โดย
ใช้อัฒนคติและกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ กับการล่อนวิธีปกติไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ
ที่ระดับ 0.05 แต่จากการสอบถามนักเรียนต่อการเรียนทั้งสองวิธีพบว่า นักเรียนที่เรียนโดย
การใช้อัฒนคติและกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ มีความคิดเห็นที่ดีต่อการเรียนการล่อนมากกว่า
การล่อนโดยวิธีปกติ ได้แก่ ฝึกการทำงานร่วมกับผู้อื่น มีโอกาสแสดงความคิดเห็นของตนต่อ
ส่วนรวม และจากการสังเกตนักเรียนมีความตั้งใจ สำนึก สำนึกสำนึกและให้ความร่วมมือใน
กิจกรรมเป็นอย่างดี และถามค่าตามระดับวัดการสังเกตห่าห่าในปริมาณน้อยคือ ร้อยละ 0.70
ค่าตามทุกระดับมีความสัมพันธ์กับประสิทธิภาพการล่อนของครูสังคมศึกษาอย่างมีนัยสำคัญทาง
สถิติที่ระดับ 0.01

ฉันทรักษ์ (2528 : 120-123) ทำการวิจัยเรื่อง "ผลของการเรียนรู้ทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยของเยาวชน" มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลของการเรียนรู้ทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยของเยาวชนที่ผ่านการฝึกอบรมจากศูนย์เยาวชนตำบล โดยศึกษาเปรียบเทียบระหว่างเยาวชนที่ผ่านการฝึกอบรมจากศูนย์เยาวชนตำบลบางดี กับเยาวชนที่ไม่ผ่านการฝึกอบรมจากตำบลคลองปาง อำเภอห้วยยอด จังหวัดตรัง เพื่อจะทดสอบว่า ศูนย์เยาวชนตำบลสามารถปลูกฝังความรู้ทางการเมืองและทัศนคติทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตย ตามวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งศูนย์เยาวชนตำบลได้หรือไม่ กลุ่มตัวอย่างประชากร ได้แก่ เยาวชนที่มีอายุ 15-25 ปีบริบูรณ์ ที่ผ่านการฝึกอบรมมาจากศูนย์เยาวชนตำบลบางดี จำนวน 80 คน และเยาวชนที่ไม่ได้เข้ารับการฝึกอบรม จำนวน 80 คน จากตำบลคลองปาง อำเภอห้วยยอด จังหวัดตรัง ในปี พ.ศ. 2528 ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามและแบบทดสอบความรู้ วิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่าร้อยละ การทดสอบค่าที่ผลการวิจัยพบว่า การเรียนรู้ทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยของเยาวชนโดยใช้ศูนย์เยาวชนตำบลเป็นตัวการ (Agent) ในการเรียนรู้นั้นประสบผลสำเร็จเฉพาะในด้านความรู้ (Cognitive Orientation) ของเยาวชนเพศชายเท่านั้น แต่ไม่บรรลุวัตถุประสงค์ในด้าน การเปลี่ยนแปลงทัศนคติ (Affective Orientation) ของเยาวชนที่เข้ารับการอบรมทั้งสองเพศ ผลของการวิจัยบ่งชี้ว่าการเรียนรู้ทางการเมืองที่ส่งผลในด้านทัศนคตินั้นเกิดขึ้นได้ค่อนข้างมาก หรืออย่างน้อยมากกว่าการเรียนรู้ด้านความรู้ ซึ่งน่าที่จะได้นำมาพิจารณาใช้ประโยชน์ในการจัดศูนย์เยาวชนตำบล หลักสูตรและวิธีการฝึกอบรมให้เกิดสัมฤทธิ์ผลด้านทัศนคติทางการเมืองที่เอื้ออำนวยต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตยต่อไป

4. งานวิจัยที่เกี่ยวกับการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรเพื่อพัฒนาประชาธิปไตย

ฉัตรฯ พงษ์กิจมงคล (2517 : 78-84) ทำการวิจัยเรื่อง "ความสัมพันธ์ระหว่างผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนกับความสนใจในกิจกรรมเสริมหลักสูตรในวิชาสังคมศึกษา" มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิธีการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรวิชาสังคมศึกษาในวิทยาลัยครู 5 แห่ง และศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนกับความสนใจในการร่วมกิจกรรมเสริมหลักสูตรวิชาสังคมศึกษาของนักศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพการศึกษายันปีที่ 2 กลุ่มตัวอย่าง

ประช่ากร ได้แก่ อาจารย์วิทยาชัยศร จำนวน 50 ชุด และนักศึกษา 400 ชุด ในสถาบันศร
 5 แห่ง ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูล โดยใช้แบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย
 นี้นัก คำตอบ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างผลสัมฤทธิ์ทาง
 การเรียนกับความสนใจในกิจกรรมเสริมหลักสูตรวิชาสังคมศึกษาของนักศึกษาที่ตอบแบบสอบถาม
 ผลการวิจัยพบว่า ในการดำเนินการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรวิชาสังคมศึกษานั้น ผู้มีหน้าที่
 ดำเนินการวัดในความคิดเห็นของอาจารย์ส่วนใหญ่คือ หัวหน้าหมวดวิชา รองลงมาคือ อาจารย์
 หมวดสังคมศึกษาและนักศึกษา และในการจัดกิจกรรมแต่ละครั้งอาจารย์ได้เปิดโอกาสให้
 นักศึกษามีส่วนร่วมในระดับปานกลาง คือ ให้มีส่วนร่วมวางแผนเพียงบางครั้งเท่านั้น ส่วนการ
 กำหนดความมุ่งหมายในการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรวิชานี้ อาจารย์ส่วนใหญ่มีความเห็น
 ว่าควรกำหนดจุดมุ่งหมายทุกครั้ง การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรวิชาสังคมศึกษาของอาจารย์
 ส่วนใหญ่คือ ต้องการให้นักเรียนได้รับประสบการณ์ตรงเพื่อจะได้มีความรู้กว้างขวางยิ่งขึ้นและ
 ต้องการให้รู้จักการเป็นผู้นำและผู้ตามที่ดี ต้องการส่งเสริมความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีวิจรรณ-
 ญาที่ดี มีความรับผิดชอบ รู้จักแก้ปัญหาด้วยตนเองและใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ วิธีการวัด
 ผลการศึกษากิจกรรมเสริมหลักสูตรวิชาสังคมศึกษานั้น ให้เขียนรายงานส่งเป็นรายบุคคล การ
 อภิปรายผลในชั้นเรียน ทดสอบความรู้เกี่ยวกับกิจกรรมที่จัด และเขียนรายงานเป็นกลุ่ม นอก
 จากนี้ยังได้ใช้วิธีการสังเกตพฤติกรรมและสัมภาษณ์นักศึกษาอีกด้วย ความคิดเห็นของอาจารย์
 เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนกับความสนใจในการร่วมกิจกรรมเสริม
 หลักสูตรวิชาสังคมศึกษาของนักศึกษา อาจารย์ส่วนใหญ่คิดว่ามีความสัมพันธ์กันมาก แต่ถ้า
 นักศึกษาเข้าร่วมกิจกรรมมากเกินไปก็จะทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำลง ในด้านปัญหาและ
 อุปสรรคในการจัดกิจกรรมพบว่าอาจารย์ส่วนใหญ่มีปัญหาในด้านการสอน เนื่องจากต้องรับภาระ
 มากเกินไปจนเป็นเหตุให้สอนไม่เต็มที่และนักศึกษาไม่สนใจ เพราะขาดการติดต่อประสานงาน
 ที่ดีระหว่างอาจารย์และนักศึกษา

ศิริพันธ์ คำธำทอง (2517 : 36-38) ทำการวิจัยเรื่อง "ความสัมพันธ์
 ระหว่างกิจกรรมเสริมหลักสูตรวิชาสังคมศึกษากับสัมฤทธิ์ผลในการเรียนวิชาสังคมศึกษาระดับ
 มัธยมศึกษาตอนปลาย" มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมเสริม
 หลักสูตรวิชาสังคมศึกษา ในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย และหาความสัมพันธ์ระหว่างกิจกรรม

เสริมหลักสูตรวิชาสังคมศึกษา กับสัมฤทธิ์ผลในการเรียนวิชาสังคมศึกษาของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย ในกรุงเทพมหานคร และเพื่อเสริมสร้างความรู้ในหลักสูตรอันจะเป็นผลต่อแผนการศึกษาชาติ กลุ่มตัวอย่างประชากรคือ ครูสอนสังคมศึกษาชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย 35 คน และนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 4 และปีที่ 5 ในโรงเรียนรัฐบาลและโรงเรียนราษฎร์ ในกรุงเทพมหานคร 8 โรงเรียน ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยคิดเป็นร้อยละ และค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ ผลการวิจัยพบว่า กิจกรรมเสริมหลักสูตรวิชาสังคมศึกษาที่ครูนิยมจัดเป็นส่วนมากคือ ให้นักเรียนอ่านนิยายสาร วารสาร และหนังสือพิมพ์ การจัดทำป้ายนิเทศ ป้ายประกาศ และข่าวสำคัญ รวมทั้งการหานักเรียนไปศึกษานอกสถานที่ ปัญหาและอุปสรรคเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรคือ ครูไม่มีเวลาพอในการจัดกิจกรรม อุปสรรคที่พบบ้างคือ ไม่ได้ได้รับความร่วมมือจากผู้ร่วมงาน เมื่อมีปัญหาต้องแก้ไขด้วยตนเอง การจัดกิจกรรมที่ผ่านมามีส่วนน่าพอใจ แต่ยังคงปรับปรุงอีกมากครั้งที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายควรให้ความร่วมมือในการจัดกิจกรรม ควรลดชั่วโมงของครูลง ผู้บริหารโรงเรียนควรเปิดโอกาสให้ครูได้รับการอบรมหาความรู้ในด้านการสอนใหม่ ๆ เพื่อนำมาปรับปรุงการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาให้ดีขึ้น ส่วนค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างการเข้าร่วมกิจกรรมเสริมหลักสูตรวิชาสังคมศึกษากับสัมฤทธิ์ผลในการเรียนวิชาสังคมศึกษาของนักเรียน เมื่อแยกตามแผนกวิชาค่าเฉลี่ยและศิลป์แล้ว ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ที่ได้เท่ากับ -0.009 และ 0.081 ตามลำดับ ไม่มีนัยสำคัญที่ระดับ .05 แสดงว่าการเข้าร่วมกิจกรรมเสริมหลักสูตรกับสัมฤทธิ์ผลในการเรียนวิชาสังคมศึกษาไม่มีความสัมพันธ์กัน

ประสิทธิ์ ปริกิตตานนท์ (2518 : 101-115) ทำการวิจัยเรื่อง "ความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรวิชาสังคมศึกษา ของโรงเรียนมัธยมศึกษาในกรุงเทพมหานคร" มีวัตถุประสงค์ของการวิจัยเพื่อ (1) ศึกษาเกี่ยวกับปัญหาการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรวิชาสังคมศึกษาของโรงเรียนมัธยมศึกษา (2) ศึกษาความสนใจและความคิดเห็นของนักเรียนมัธยมศึกษาที่มีต่อกิจกรรมเสริมหลักสูตรวิชาสังคมศึกษา (3) ศึกษาความคิดเห็นของครูเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคในการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรวิชาสังคมศึกษา รวมทั้งวิธีการแก้ปัญหาและอุปสรรคนั้น (4) หาข้อเสนอแนะเป็นแนวทางการปรับปรุงการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรวิชาสังคมศึกษา ตัวอย่างประชากรที่ใช้คือ ครูผู้สอนสังคมศึกษา จำนวน

37 คน และนักเรียนมัธยมศึกษา จำนวน 600 คน จากโรงเรียนอาชีวศึกษาชั้นสูง 10 แห่ง ในกรุงเทพมหานคร ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามและวิเคราะห์ข้อมูล โดยการหาค่าร้อยละและหาค่าเฉลี่ยของความคิดเห็น ผลการวิจัยพบว่า 1) กิจกรรมเสริมหลักสูตรสังคมศึกษามีจัดขึ้นในโรงเรียนอาชีวศึกษาน้อยมาก 2) ครูและนักเรียนมีความเห็นตรงกันว่า ปัญหาและอุปสรรคในการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรสังคมศึกษา คือ การขาดอุปกรณ์ เวลา และเงินที่จะนำมาใช้ในการจัดกิจกรรม 3) ครูให้ข้อเสนอแนะในการแก้ไขและปรับปรุงการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรสังคมศึกษาว่า ควรมีการจัดทัศนศึกษา เพิ่มเวลา เงิน และอุปกรณ์ให้เพียงพอ ส่วนนักเรียนเสนอแนะว่า โรงเรียนควรจัดหาอุปกรณ์ให้เพียงพอครบทุกอย่าง และโรงเรียนควรมีโครงการที่ทัศนศึกษาอีกด้วย

อรุวรรณ พนาพันธ์ (2518 : 75-82) ทำการวิจัยเรื่อง "การจัดสถานักเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษา" โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับลักษณะวิธีการสถานักเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษา ความคิดเห็นของครูและนักเรียนเกี่ยวกับกิจกรรมสถานักเรียนด้านคุณค่าและการร่วมกิจกรรม ตลอดจนความคิดเห็นของครูและนักเรียนเกี่ยวกับปัญหาในการจัดสถานักเรียน กลุ่มตัวอย่างประชากรคือ นักเรียนจำนวน 320 คน ในโรงเรียนราชฤกษ์และรัฐบาล 8 แห่ง ในกรุงเทพมหานคร และครูจำนวน 96 คน ผู้วิจัยเก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามแล้วนำมาหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า ในด้านวัตถุประสงค์ของสถานักเรียน ครูและนักเรียนเห็นว่าเป็นการฝึกฝนให้นักเรียนมีประสบการณ์ในการปกครอง การบริหารงานตามระบอบประชาธิปไตย เปิดโอกาสให้นักเรียนได้ฝึกฝนตนเองเป็นพลเมืองดีในสังคมประชาธิปไตย และเป็นตัวแทนของนักเรียนในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งภายในและนอกโรงเรียนด้วย ครูและนักเรียนส่วนใหญ่เห็นว่า สิทธิและหน้าที่ของสถานักเรียนคือ ทิждารณาแก้ไขเพิ่มเติมและออกระเบียบข้อบังคับของสถานักเรียนที่ไม่ขัดต่อนโยบายของโรงเรียน จัดกิจกรรมที่ได้รับมอบหมายจากโรงเรียน ควบคุม ตรวจสอบ และยับยั้งการทำงานของคณะกรรมการบริหารสถานักเรียน ให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการดำเนินงานโดยทั่ว ๆ ไปของโรงเรียน และพิจารณาความคิดเห็นของนักเรียนภายใต้ความเห็นชอบของผู้บริหารโรงเรียน การเลือกตั้งของสถานักเรียนที่ครูและนักเรียนต้องการคือ มีการเลือกตั้งแบบประชาธิปไตย โดยนักเรียนทุกคนมีสิทธิที่จะเลือกและมีสิทธิที่จะได้รับเลือกเป็นผู้แทน มิใช่ผู้บริหารโรงเรียนหรือคณาจารย์เป็นผู้เลือก คุณสมบัติของสมาชิกสถานักเรียนควรเป็นผู้ประพฤติ

ดี วางตนเป็นกลาง และมีผลการเรียนดี และอาจารย์ที่ปรึกษาควรเป็นผู้มีจิตใจเป็นนักประชาธิปไตย มีมนุษยสัมพันธ์ ส่วนการเลือกตั้งข้อมาให้ผู้มีคะแนนรองเป็นสมาชิกสภานักเรียนตามวาระของผู้ที่ตนแทน หรือถ้าไม่มีผู้ใดได้คะแนนรองก็ให้เลือกตั้งใหม่ตามระบอบประชาธิปไตย การดำเนินงานของสภานักเรียนที่ครูและนักเรียนต้องการคือ ย้ำแจ้งให้นักเรียนและครูเข้าใจเกี่ยวกับการเลือกตั้งนักเรียน โดยมีการประชุมและชิงพรธรรมนูญออกเป็นรูปเล่ม การคัดกิจกรรมต่าง ๆ ที่คัดขึ้นควรมีการวางแผนที่ดี และเป็นประโยชน์ต่อนักเรียนและชุมชน ด้านความคิดเห็นทั่วไป เกี่ยวกับการเลือกตั้งนักเรียน ครูและนักเรียนเห็นว่า ครูและนักเรียนควรมีส่วนร่วมในการวางแผนคัดกิจกรรมของสภานักเรียน ทราบจุดมุ่งหมายของการคัดกิจกรรมทุกครั้ง มีการวัดและประเมินผลการคัดกิจกรรมอีกด้วย ปัญหาของการคัดกิจกรรมของสภานักเรียนนั้นมีปัญหาในด้านเวลา การเงิน การคัดกิจกรรมไม่มีการวางแผนที่รัดกุม ขาดประสบการณ์ และการร่วมมือจากครูและนักเรียน ส่วนประโยชน์ของสภานักเรียนนั้น ทั้งครูและนักเรียนเห็นว่าสภานักเรียนมีประโยชน์ในการปลูกฝังแนวคิดเกี่ยวกับการปกครองแบบประชาธิปไตย และฝึกความเป็นพลเมืองดีให้แก่เด็กนักเรียนอีกด้วย

วรทัศน์ บุญโคตร (2527 : 153-160) ทำการวิจัยเรื่อง "การคัดกิจกรรมนักเรียนที่ส่งเสริมลักษณะความเป็นพลเมืองดีในโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดกรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา 6" มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการคัดกิจกรรมและปัญหาการคัดกิจกรรมนักเรียนที่ส่งเสริมลักษณะความเป็นพลเมืองดีในโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดกรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา 6 กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วย ผู้บริหารโรงเรียน จำนวน 64 คน ผู้ช่วยผู้บริหารโรงเรียน จำนวน 64 คน และหัวหน้าหมวดกิจกรรม จำนวน 64 คน จากประชากรโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา 6 รวมทั้งสิ้น 192 คน ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ โดยมีลักษณะแบบเลือกตอบ และปลายเปิด วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้วิธีหาความถี่ ร้อยละ และวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า แผนการคัดกิจกรรมนักเรียนที่ส่งเสริมลักษณะความเป็นพลเมืองดี ส่วนใหญ่เพื่อให้นักเรียน เป็นผู้มีระเบียบวินัยในตนเองและส่วนรวม รองลงมาคือ เพื่อให้รู้จักรักษาความสะอาดทั้งส่วนตัวและส่วนรวม และมีนิสัยรักความสะอาด เพื่อให้มีความรับผิดชอบต่อตนเองและส่วนรวม เพื่อให้มีความประพฤติดี ประพฤติตนให้เหมาะสมกับกาลเทศะ และเพื่อให้เป็น

นักศึกษาศาตถะในการคิดวิพากษ์วิจารณ์และวิเคราะห์ปัญหาต่าง ๆ ขาดความรับผิดชอบในงานที่ได้รับมอบหมายและความประพฤติไม่เหมาะสม อุปสรรคที่สำคัญต่อการปรับปรุงการเรียนวิชาสังคมศึกษา คือ ครูอาจารย์ในหมวดขาดการประสานงานที่ดี ต้องการให้มีการปรับปรุงหลักสูตรและประมวลการสอนโดยเฉพาะในวิชาหน้าที่พลเมืองและวิชาศีลธรรม และต้องการความช่วยเหลือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการอบรมและการนิเทศการศึกษาในด้านเนื้อหาวิชา และวิธีการสอนสังคมศึกษาอย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง

ระพีพรธ เอกอุภาหัมร์ (2518 : 80-90) ทำการวิจัยเรื่อง "การเรียนการสอนวิชาหน้าที่พลเมืองในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นของโรงเรียนราษฎร์" เพื่อศึกษาความคิดเห็น ความสนใจ ปัญหาและข้อเสนอแนะของครูผู้สอนวิชาหน้าที่พลเมือง หัวหน้าหมวดวิชาสังคมศึกษาและนักเรียนเกี่ยวกับวิชาหน้าที่พลเมือง กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วย ได้แก่ ครูที่สอนวิชาหน้าที่พลเมืองและหัวหน้าหมวดวิชาสังคมศึกษา จำนวน 66 คน นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จำนวน 500 คน ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นของโรงเรียนราษฎร์ในกรุงเทพมหานคร รวม 33 โรงเรียน นำข้อมูลที่ได้มาหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า ในด้านวัตถุประสงค์ การเรียนการสอนหน้าที่พลเมืองในโรงเรียนยังไม่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการศึกษามากนัก ครูผู้สอนวิชาหน้าที่พลเมืองเป็นผู้ดำเนินงานจัดการเรียนการสอนและกิจกรรม วิธีสอนที่ครูใช้บ่อยที่สุดคือ การบรรยาย และให้นักเรียนแสดงความคิดเห็นบ้างเป็นบางครั้ง ครูแนะนำให้นักเรียนติดตามเหตุการณ์ประจำวันจากหนังสือพิมพ์รายวัน วิทยุ การพานักเรียนไปฟังการอภิปรายหรือปาฐกถานอกสถานที่ทำน้อยครั้งมาก อุปสรรคที่ครูใช้ส่วนใหญ่เป็นหนังสือพิมพ์ เอกสาร และสิ่งพิมพ์ ส่วนเครื่องฉายภาพข้ามศีรษะ ใช้น้อยที่สุด การวัดผลนั้นครูส่วนใหญ่ใช้ข้อทดสอบ รองลงไปคือ การสังเกตการตามตอบ การทำรายงานสั่งและทำบันทึกย่อเกี่ยวกับเนื้อหาวิชาหน้าที่พลเมืองนั้น ครูส่วนใหญ่เห็นว่า เนื้อหาไม่ชัดเจน ไม่ทันเหตุการณ์ ปัญหาที่พบจากการวิจัยนี้คือ ขาดเทคนิคการสอนแบบใหม่ ๆ ไม่ได้รับการวิจัยที่ช่วยทำให้การสอนดีขึ้น โรงเรียนไม่สามารถจัดหาแหล่งวิชาการให้ครูและนักเรียนได้อย่างเพียงพอ การจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนมีนโยบายพิเศษ คือ เน้นความมีระเบียบวินัยของโรงเรียน นักเรียนมีความสนใจเรื่องการปกครองระบอบประชาธิปไตยในระดับปานกลาง และมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรด้วย ครูเสนอแนะว่า เนื้อหาวิชาหน้าที่พลเมืองควรให้ชัดเจนขึ้น

และทันสมัย ส่วนนักเรียนเสนอแนะว่าควรบรรจุเนื้อหาวิชาที่เกี่ยวกับปัญหาสิ่งแวดล้อมในชีวิตประจำวันไว้ในหลักสูตรวิชาหน้าที่พลเมืองระดับมัธยมศึกษาตอนต้นด้วย

พรหมเพ็ญ ทนกล้า (2523 : 87) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "ปัญหาการวัดและประเมินผลการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย" มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเกี่ยวกับการวัดและประเมินผลความรู้เรื่องระเบียบการวัดผล การสร้างข้อสอบ วิธีดำเนินการวัดผล และการตัดสินผลการเรียนในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายของครูสังคมศึกษาตอนปลายของครูสังคมศึกษา และเพื่อสำรวจความต้องการด้านความช่วยเหลือของครูสังคมศึกษา เกี่ยวกับการวัดและประเมินผลการเรียนการสอนจากบุคคลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้ส่งแบบสอบถามไปยังครูสังคมศึกษา จำนวน 208 คน ในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย 45 แห่ง โดยการวิเคราะห์หาค่าร้อยละเกี่ยวกับสถานการณ์ทั่วไป หาค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานในเรื่องสภาพการวัดและประเมินผลการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษา การวัดผล การสร้างข้อสอบ และความต้องการเกี่ยวกับการวัดประเมินผลของครูสังคมศึกษา ซึ่งปรากฏว่า ครูสังคมศึกษาต้องการความช่วยเหลือโดยการให้กระทรวงศึกษาธิการ จัดหาคู่มือและอุปกรณ์ด้านการวัดและประเมินผลแจกครูอย่างทั่วถึง และยังต้องการให้กรมวิชาการจัดทำคลังข้อสอบ และข้อสอบมาตรฐานของวิชาสังคมศึกษาให้ครูยืมใช้

ลูนีย์ วิงวอน (2523 : 98-115) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การวัดและประเมินผลการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น" เพื่อศึกษาปัญหาของครูสังคมศึกษา เกี่ยวกับการวัดและประเมินผลการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษา ผู้วิจัยได้ส่งแบบสอบถามไปยังครูสังคมศึกษา 240 คน ในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นของเขตการศึกษา 6 จำนวน 80 แห่ง โดยวิเคราะห์หาค่าร้อยละ ค่ามัธยฐาน เลขคณิต และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า ครูสังคมศึกษา ควรปรับปรุงวิธีการวัดและประเมินผลให้มีประสิทธิภาพอยู่เสมอ เพื่อจะทำให้การวัดผลครอบคลุมพฤติกรรมและเนื้อหาตามที่ต้องการมากขึ้น และครูสังคมศึกษาควรประชุมปรึกษากันในเรื่องการวัดและประเมินผล การทำโครงการสอน การวิเคราะห์หลักสูตร การสร้างข้อสอบ

ปรากฏการณ์ อศิตโต (2524 : 111-115) ทำการวิจัยเรื่อง "ความคิดเห็นของครูสังคมศึกษา ผู้บริหาร และศึกษานิเทศก์เกี่ยวกับการเรียนการสอนสังคมศึกษาตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น 2521" มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและเปรียบเทียบความคิดเห็นของครูสังคมศึกษา ผู้บริหารการศึกษา และศึกษานิเทศก์วิชาสังคมศึกษาเกี่ยวกับวิชาสังคมศึกษาตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 ในเรื่องจุดมุ่งหมายของวิชาสังคมศึกษา กระบวนการเรียนการสอนสังคมศึกษา วัสดุอุปกรณ์การสอนสังคมศึกษา การวัดและประเมินผลเพื่อหาข้อบกพร่อง และข้อเสนอแนะ เพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุงการเรียนการสอนสังคมศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นให้มีประสิทธิภาพ กลุ่มตัวอย่างประชากรในการวิจัยคือ ครูสังคมศึกษา 132 คน ผู้บริหารการศึกษา จำนวน 80 คน ศึกษานิเทศก์ทุกเขตการศึกษา จำนวน 40 คน แล้วนำข้อมูลมาวิเคราะห์หาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและทดสอบค่าที (t-test) ผลการวิจัยพบว่า ครูยึดหนังสือแบบเรียนมากเกินไป และใช้การสอนแบบบรรยาย ทำให้มักเรียนเบื่อหน่ายต่อการเรียนการสอนและบรรยากาศในห้องเรียนน่าเบื่อหน่าย การสอนที่อยู่แต่เฉพาะในห้องเรียนทำให้มักเรียนไม่มีความรู้กว้างขวาง และไม่ได้รับประสบการณ์ตรง ด้านอุปกรณ์การสอน ครูส่วนใหญ่ไม่ชอบใช้อุปกรณ์การสอน จึงประมาณไม่เพียงพอในการจัดซื้ออุปกรณ์ ครูสังคมศึกษาต้องการความรู้เพิ่มเติมในวิชาสังคมศึกษา เพื่อสอนตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 และมีความเห็นว่าควรจัดให้มีการอบรมทางวิชาการ และการนิเทศการศึกษาเกี่ยวกับการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 แก่ครูสังคมศึกษาอย่างน้อยปีละครั้ง

วิจัย จันทร์เพ็ญ (2524 : 128-131) ทำการวิจัยเรื่อง "ปัญหาเกี่ยวกับสภาพการปฏิบัติงานของครูสังคมศึกษาในระดับมัธยมศึกษา" มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัญหาการปฏิบัติงานของครูสังคมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา ในโรงเรียนรัฐบาลและโรงเรียนราษฎร์ทั่วประเทศ เกี่ยวกับปัญหาล้วนตัวทั่วไปและปัญหาเกี่ยวกับสภาพการปฏิบัติงานของครูสังคมศึกษา โดยส่วนรวม และศึกษาเปรียบเทียบปัญหาการปฏิบัติงานของครูสังคมศึกษาในส่วนกลางกับส่วนภูมิภาค ครูสังคมศึกษาชายกับครูสังคมศึกษาหญิง และครูสังคมศึกษาที่มีประสบการณ์ในการทำงานต่างกัน กลุ่มตัวอย่างประชากร ได้แก่ ครูสังคมศึกษาระดับมัธยมศึกษา ของโรงเรียนรัฐบาลและโรงเรียนราษฎร์ทั่วประเทศ จำนวน 773 คน ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม

มี 3 ตอนคือ คำถามแบบตรวจคำตอบ คำถามแบบมาตราส่วนประเมินค่า และแบบลอบถามแบบปลายเปิด วิเคราะห์ข้อมูลโดยคิดค่าเป็นร้อยละ คำนวณหาค่ามัธยฐานเลขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และคำนวณหาค่าที (t-test) ผลการวิจัยพบว่า ครูสังคมศึกษาขาดความรู้และทักษะในการใช้เทคนิคการสอนแบบใหม่และไม่มีเสรีภาพทางวิชาการ ผู้บริหารไม่สนับสนุนให้มีการอภิปราย วิพากษ์วิจารณ์ปัญหาสังคมและการเมืองเท่าที่ควร ปัญหาเรื่องเวลาใช้เตรียมการสอนและสภาพแวดล้อมของโรงเรียนไม่ดี ปัญหาที่ครูสังคมศึกษาในส่วนภูมิภาคประสบอยู่ในระดับมากกว่าครูสังคมศึกษาในส่วนกลาง คือ ปัญหาด้านการเงิน หลักสูตรและเนื้อหาวิชาไม่เหมาะสมกับระดับชั้นและไม่ทันเหตุการณ์ นักเรียนขาดทักษะในการใช้แหล่งวิทยาการ ขาดทักษะในการแสดงความคิดเห็น วิพากษ์วิจารณ์ ขาดแคลนหนังสือเรียนและหนังสืออ่านประกอบ ความไม่สะดวกในการให้บริการของห้องสมุด จำนวนคาบการสอนมาก ต้องไปช่วยทำงานอื่นนอกเหนือจากการสอน มีปัญหาเรื่องเวลาสำหรับค้นคว้าเพิ่มเติมและตรวจงานนักเรียน ปัญหาที่ครูสังคมศึกษาที่มีประสบการณ์ในการทำงานมาก (อายุราชการ 5 ปีขึ้นไป) และครูสังคมศึกษาที่มีประสบการณ์ในการทำงานน้อย (อายุราชการต่ำกว่า 5 ปี) ประสบอยู่ ส่วนมากไม่แตกต่างกัน ส่วนปัญหาที่แตกต่างกันและครูสังคมศึกษาที่มีประสบการณ์ในการทำงานมากประสบอยู่ในระดับมากกว่าครูสังคมศึกษาที่มีประสบการณ์ในการทำงานน้อย คือ ปัญหาเรื่องเวลาสำหรับเตรียมการสอน ศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมและตรวจงานเด็ก และเจตคติที่ไม่ดีต่อการเป็นครูสังคมศึกษา ปัญหาที่ครูสังคมศึกษาที่มีประสบการณ์ในการทำงานน้อยประสบอยู่ในระดับมากกว่าครูสังคมศึกษาที่มีประสบการณ์ในการทำงานมากคือ ปัญหาด้านการเงิน หลักสูตรและเนื้อหาวิชาไม่เหมาะสมกับระดับชั้น การใช้เทคนิคการสอนให้เหมาะสมกับเนื้อหาวิชา ปัญหาการขาดการประสานงาน การแบ่งงานไม่เหมาะสม และไม่มีการระดมพลังสมอง

5. งานวิจัยที่เกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาประชาธิปไตย
และปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยในต่างประเทศ

เออรา เจย์ วิน (Ira Jay Winn 1966 : 60-A) ได้ทำการวิจัยเรื่อง

"The Case Study Reform Movement in American Civic Education :
 Educational Implications of Political Apathy." เพื่อศึกษาปัญหาความ

สัมพันธ์ระหว่างความเชื่อย่ำ การขาดความล้ำมารถ และขาดความล่อคค้องทางการเมือง กับลักษณะกระบวนการล่อนวิชาหน้าทีพลเมืองทีประลอบความลัมเหลว โดยพิจารณาจากล่ถานที เป็นจริงทางสังคมวิทยารัฐค้ำล่ตรี (Political Sociology) ทฤษฎีและการปฏิบัติ เกี่ยวกับความเคลื่อนไหวในการใช้วิธีการศึกษาเป็นรายบุคคล (Case Study) มาล่อนวิชา หน้าทีพลเมืองในล่สหรัฐอเมริกา การศึกษาครั้งนี้เป็น เรื่องเกี่ยวกับลัทธิตามรัฐธรรมนูญ ผลการ วิสัยปรากฏว่า นักเรียนยังมีความเข้าใจ เรื่องเกี่ยวกับลัทธิตามรัฐธรรมนูญในอัตราต่ำ แม้แต่ นักเรียนทีมุ่งเรียนดำนวิชาการศึกษาเพื่อไปศึกษาต่อในมหาวิทยาลัยก็ยังมี ความเข้าใจผิดเกี่ยวกับ เรื่องนี้ การล่อนวิชาหน้าทีพลเมืองประลอบความลัมเหลวในการล่ร้างความเข้าใจถึงความหมาย ของค้ำว่า "ประชาธิปไตย" ในแง่ของการนำไปปฏิบัติจริง ๆ นอกจากนั้นผลของการวิสัย ยังพบว่า ความเชื่อย่ำและการขาดความรู้ความล้ำมารถในทางการเมืองมีล้าเหตุใหญ่มาจาก ระบบการ เรียนทีไม่อาจเร้าและล่ร้างความต้องการทีจะเรียนรูจาก การปฏิบัติในชีวิตจริง

ผู้วิสัยได้ล่อนว่า ผลเสียของการเรียนการล่อนวิชาหน้าทีพลเมืองเกิดขึ้น เพราะขาดการอภิปราย โต้แย้งเกี่ยวกับ เรื่องการเมืองทีกำลังเป็นอยู่ และความกตลัมทางสังคมทีเน้นในการมี การยอมตาม ซึ่งทำให้ขาดความคิดวิพากษ์วิจารณ์เกี่ยวกับ การเมือง ผู้วิสัย มีความเห็นว้า ค้ำจำเป็นต้องมีความเคลื่อนไหวเพื่อปรับปรุงการใช้การศึกษาเป็นรายบุคคลล่อน วิชาหน้าทีพลเมือง เนื่องมาจากล้าเหตุคือ

1. คงยังไม่เข้าใจวิธีล่อนการศึกษาเป็นรายบุคคล (Case Study) และ ใช้วิธีล่อนไม่เหมาะสม
2. การเตรียมครูยังทำไม่ล่พอ
3. ควรล่จัดการศึกษาเพิ่มเติมให้แก่ครูทีไม่ประลอบผลล้าเร้าในการล่อน
4. ขาดแบบเรียนและแหล่งวิชาการศึกษาในการหาความรู้เพิ่มเติม
5. ครูหวาดระแวงต่อการเปลียนแปลงทางการเมืองการศึกษา และใช้ความพยายาม ในทางทีผิด

✓ สี เอช เอแมน (Lee H. Ehman 1968 : 3-7) ศึกษาค้นคว้าเรื่อง
 "An Analysis of the Effects of Qualitative and Quantitative Education
 Variable upon the Political Socialization of High School Students."
 การศึกษาค้นคว้าวิจัยใช้กลุ่มตัวอย่างประชากรจากนักเรียนโรงเรียนมัธยม ในเมืองดีทรอยต์
 ผลจากการวิจัยพบว่า เด็กที่เรียนในชั้นเรียน ที่ไม่มีโอกาสแสดงความคิดเห็น จะมีลักษณะความ
 รับผิดชอบต่อหน้าที่พลเมืองหรือความรู้ทางการเมือง ตลอดจนความร่วมมือทางการเมืองน้อยกว่า
 เด็กที่เรียนในชั้นเรียนที่ได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็น มีการอภิปรายในการเรียน กล่าวคือ
 เด็กที่ไม่มีโอกาสเรียนกับครูที่ใช้การสอนแบบ Critical Inquiry จะไม่มีโอกาสแสดง
 ความคิดเห็น ถกเถียงปัญหา ร่วมกับครูหรือเพื่อน ๆ ไม่ได้ แสวงหาความรู้เพิ่มเติมจากแหล่ง
 ต่าง ๆ และเด็กก็จะไม่มีลักษณะของพลเมืองดีที่สมบูรณ์

แอนน์ เลสลีย์ แอปเปิลตัน (Ann Leslie Appleton 1970 : 6590-A)
 ศึกษาค้นคว้าเรื่อง "Citizenship Education and Political Socialization
 of Filipino School Children in a Provincial Setting" วัตถุประสงค์ของ
 การวิจัย เพื่อสำรวจประสิทธิภาพของการเรียนวิชาหน้าที่พลเมืองของนักเรียนประถมศึกษา
 ในบริเวณชนบทในประเทศฟิลิปปินส์ ซึ่งไม่เคยมีการวิจัยทางการเมือง โดยใช้เวลาในระดับนี้
 เป็นตัวอย่างประชากรมาก่อนประเทศนี้ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แบบทดสอบให้เลือกตอบ
 36 ข้อ เป็นคำถามที่ใช้เป็นเป้าหมายของหลักสูตรวิชาหน้าที่พลเมืองของรัฐเป็นเกณฑ์ ซึ่งเป็น
 คำถามเกี่ยวกับค่านิยมและทัศนคติด้วย ตัวอย่างประชากรคือ นักเรียนจำนวน 300 คน ใน
 ระดับ 2 ระดับ 4 และระดับ 6 ซึ่งเป็นตัวแทนที่สุ่มมาจากโรงเรียนรัฐบาลและโรงเรียน
 ราษฎร์ในเมือง Dumaguete ผลการวิจัยพบว่า ประสิทธิภาพของหลักสูตรวิชาหน้าที่พลเมือง
 ไปได้เพิ่มขึ้น การสร้างหลักสูตรมีวัตถุประสงค์ที่จะให้ค่านิยมและทัศนคติที่ดีต่อระบอบประชาธิปไตย
 และวัฒนธรรมของฟิลิปปินส์แก่เด็กอย่างไรก็ตามนักเรียนที่เป็นตัวอย่างประชากรในระดับต้น
 มีทัศนคติที่คาดหวังไว้ดีกว่านักเรียนในระดับ 6 ดังนั้นหลักสูตรวิชาหน้าที่พลเมืองจึงมีความ
 สำเร็จที่จำกัดเป้าหมายของหลักสูตรครึ่งหนึ่งประสบความสำเร็จตามระดับขั้นในด้านค่านิยม
 และทัศนคติ นักเรียนระดับ 2 มีความสำเร็จ 90% นักเรียนระดับ 6 มีความสำเร็จ 60%

แสดงว่าเพศของนักเรียนไม่ได้เป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้มีความแตกต่างกันของเด็กในระดับต่าง ๆ ชนิดของโรงเรียนถึงแม้จะมีความแตกต่างกันก็เป็นเพียงเล็กน้อย ไม่มีผลที่จะมาหาความแตกต่างและเด็กที่สืบพันธุ์พัฒนาทัศนคติทางบวกที่บ้านก่อนเข้าโรงเรียนและทัศนคตินี้ค่อย ๆ ถูกทำลายลงเมื่อเด็กโตขึ้น

ริชาร์ด ซี เรมี (Richard C. Remy 1972 : 591-6) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "High School Seniors' Attitudes Toward Their Civics and Government Instruction." โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะสำรวจทัศนคติและความสนใจของนักเรียนที่มีต่อการสอนวิชาหน้าที่พลเมืองและการปกครอง สำรวจเนื้อหาวิชาที่นักเรียนสนใจและต้องการเรียน ตลอดจนอุปสรรคที่ระกอบการสอน และการสัคประสัคการณั้ให้แก่นักเรียน ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนมีความเบือหน่ายในวิชาหน้าที่พลเมืองและการปกครอง เนื่องจากการจัดเนื้อหาของนักการศึกษาและการสอนของครู ไม่ได้คำนึงถึงความต้องการของนักเรียน นักเรียนมีความเห็นว่า การสอนวิชาหน้าที่พลเมือง ครูมักสอนตามเนื้อหาในแบบเรียนล่อนแต่หลักการ ซึ่งไม่สามารทนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้ นักเรียนไม่เข้าใจลัทธิปัญหาการเมือง การปกครองอย่างถ่องแท้ ครูมักจะใช้หนังสือแบบเรียนเพียงเล่มเดียวล่อน นักเรียนมีความต้องการที่จะให้ครูสัคกิจกรรมเพิ่มพูนประสัคการณั้แห่งประชาธิปไตย และฝึกการคิดอย่างมีเหตุผลให้แก่พวกตน นักเรียนต้องการให้ครูนำเอาปัญหาสังคม ปัญหาบ้านเมือง การปกครองในปัจจุบัณมาอภิปรายล่อม ๆ ผู้วิจัยได้สรุปว่า การสัคการเรียนการสอนครูควรมุ่งให้เด็กได้รับประโยชน์มากที่สุดและจะต้องคำนึงถึงความต้องการของเด็กเป็นสำคัญ

แอนน์ คริสติน เมอร์ฟี (Anne Christine Murphy 1981 : 76-A) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "The Effectiveness of the Social Studies to Attain Its Goal of Citizenship Education" การวิจัยมีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษาถึงประสิทธิภาพของวิชาสังคมศึกษาต่อกระบวนการบรรลุเป้าหมายของการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมืองดี โดยวัดจากจุดมุ่งหมายเฉพาะ 2 ข้อ ของหลักสูตรสังคมศึกษาในระหว่างปี ค.ศ. 1967-1975 เครื่องมือสำหรับการวิจัยนั้นเป็นแบบล่อตามเกี่ยวกับด้านเนื้อหา วิธีการสอนและลัทธิ

เรียนวิชาสังคมศึกษา กลุ่มตัวอย่างประชากรที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วยนักเรียนที่จบการศึกษาที่มีประสบการณ์การเรียนรูแบบเก่า 57 คน นักเรียนที่จบการศึกษาที่มีประสบการณ์การเรียนแบบเลือกเสรี 71 คน และผู้ที่อยู่ระหว่างหัวเลี้ยวหัวต่อของการเปลี่ยนแปลงจำนวน 46 คน รวม 174 คน ผลการวิจัยพบว่า ไม่มีความแตกต่างในด้านเวลาที่ใช้เรียนวิชาสังคมศึกษาแบบอภิปรายและถกเถียงต่าง ๆ จากนักเรียนที่จบการศึกษาแล้วที่เคยเรียนในปี 1971 หรือ 1975 และไม่มีความแตกต่างในการปฏิบัติตัวเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองดีของนักเรียนที่เรียนแบบเก่า แบบเลือกเสรีและผู้ที่เรียนอยู่ในช่วงของการเปลี่ยนแปลง โปรแกรมวิชาสังคมศึกษาพบว่าตัวแปรเกี่ยวกับด้านเวลาของ Mini-Elective ในวิชาประวัติศาสตร์อเมริกา โดยเฉพาะอย่างยิ่งเกี่ยวกับเหตุการณ์ปัจจุบัน และปรากฏว่านักเรียนที่เรียนวิชาสังคมศึกษาแบบเลือกเสรีและคำมึงถึงด้านจิตพิสัยนั้น พวกนี้ส่งเสริมความรู้อิสระต่อการแสดงความคิดเห็นอย่างเสรี ผลการวิจัยเกี่ยวกับการเรียนการสอนประชาธิปไตย สรุปได้ว่า ครูหญิงมีความรู้สึกอิสระในการสอนสังคมศึกษามากกว่าครูชาย ครูชายคิดว่าควรจะต้องออกในแง่การเมืองหรือการเมืองเห็นคุณค่าของแต่ละคนตามธรรมชาติ ส่วนครูหญิงนั้นคิดว่าควรจะเป็นไปในแง่ของความรักชาติมากกว่า การสั่งสอนเรื่องการเมืองในโรงเรียนไม่ต่างกันนัก แต่สิ่งแวดล้อมภายนอกมีอิทธิพลต่อความคิดเห็นทางการเมืองมากกว่าการเรียนหน้าที่พลเมือง นักเรียนแสดงความไม่พอใจในหลักสูตรอบรมวิธีการสอนหน้าที่พลเมืองและการปกครอง ประสิทธิภาพของหลักสูตรวิชาหน้าที่พลเมืองในฟิลิปปินส์มิได้เพิ่มขึ้น ตัวแปรอิสระต่าง ๆ และการสอนวิชาสังคมศึกษาไม่มีผลต่อความเชื่อถือค่านิยมทางการเมืองแบบสังคมประชาธิปไตย ไม่มีความแตกต่างในด้านเวลาที่ใช้เรียนวิชาสังคมศึกษาแบบอภิปรายและถกเถียงต่าง ๆ จากนักเรียน

✓ หลุยส์ รินเทลมานน์ ทอมป์สัน (Louise Rintelmann Thompson 1982 : 69-A) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "Training Elementary School Teachers to Create a Democratic Classroom" โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการพัฒนา รูปแบบการฝึกอบรมครูเกี่ยวกับทฤษฎีและกระบวนการที่จะช่วยส่งเสริมครูในการพัฒนาสภาพห้องเรียนให้เป็นประชาธิปไตย รูปแบบห้องเรียนที่เป็นประชาธิปไตย ได้แก่ 1) โครงสร้างการปกครองซึ่งสะท้อนการตัดสินใจและหน้าที่รับผิดชอบร่วมกันระหว่างครูและนักเรียน 2) การประชุมชั้นเรียนหรือการอภิปรายเพื่อส่งเสริมให้หาข้อสรุปในเรื่องที่เกี่ยวข้อง การสร้างผู้ชม

และการกระตุ้นการคิด . 3) บรรยากาศในห้องเรียนซึ่งเป็นสิ่งสนับสนุนความร่วมมือและความร่วมมือและความเอาใจใส่ 4) การสร้างความรับผิดชอบในเรื่องการเรียนและความประพฤติแก่นักเรียน 5) ระเบียบข้อบังคับที่จะช่วยกระตุ้นนักเรียนได้แสดงออกภายในขอบเขตที่ควรจะเป็นและระเบียบของสังคม ซึ่งนักเรียนอาจช่วยคิดริเริ่มสร้างสรรค์และเปลี่ยนแปลงได้ งานวิจัยนี้ได้เล่นอภรณ์ศึกษา 7 เรื่อง ซึ่งดำเนินการในโรงเรียนประถมศึกษาที่เปิดสอนตั้งแต่ระดับอนุบาลถึงเกรด 8 จำนวน 6 โรงเรียนในแต่ละปีมีระยะเวลาการดำเนินการ 5 เดือนเป็นเวลาทั้งสิ้น 4 ปี ในบทสุดท้ายของงานวิจัยได้สรุปไว้เกี่ยวกับเรื่องต่อไปนี้ 1) เนื้อหาของหลักสูตร 2) วัตถุประสงค์หลักสูตร 3) วิธีดำเนินการ 4) การประเมินผล 5) การติดตามผลและการส่งเสริม 6) บุคลากรและงบประมาณในการดำเนินงาน หลักสูตรการฝึกอบรมมีวัตถุประสงค์หลัก 3 ประการคือ 1) ปลุกฝังความตระหนักในแง่การสร้างปรัชญาและการปฏิบัติที่เป็นประชาธิปไตยในห้องเรียน 2) การสร้างโอกาสการเรียนรู้ให้แก่ครูและฝึกปฏิบัติในแนวทางที่ต้องการพัฒนาประชาธิปไตยในห้องเรียน 3) พัฒนาความรู้สึกรู้ว่าโรงเรียนเป็นเสมือนชุมชนของตน โดยมีบทบาทในการตัดสินใจเพื่อส่งเสริมตนเองและผู้อื่นเห็นแนวทางในการสร้างเป้าหมายและหาวิธีที่จะดำเนินการให้สำเร็จลุล่วงไปได้ หลักการสำคัญของการเล่นองานวิจัยนี้ ประการแรกก็คือ ต้องการส่งเสริมให้โรงเรียนที่ต้องการเปลี่ยนแปลงหลักสูตรทราบ เรื่องเหล่านี้และนำสิ่งที่ได้เล่นนี้ไปใช้ นอกจากนั้นครูผู้บริหารและคณะกรรมการพัฒนาโรงเรียนจะได้นำไปใช้ในการพัฒนาประชาธิปไตยในห้องเรียนให้เหมาะสมกับสภาพโรงเรียนของตนต่อไป

อัลเบิร์ต โจเซฟ วิลลาปิอาโน (Albert Joseph Villapiano 1983 : 3882-A) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "A Study of Elementary School Teachers' and Support Personnel's Democratic Classroom Behavior and Their Attitudes Toward Education." มีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการแสดงพฤติกรรมประชาธิปไตยและทัศนคติของครูประถมศึกษาและผู้สนับสนุน (Support personnel) ต่อนักเรียน ครู ผู้บริหารและชุมชน รวมทั้งศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสภาพทั่วไป พฤติกรรมประชาธิปไตยและทัศนคติของครูประถมศึกษาและผู้สนับสนุนต่อการศึกษากลุ่มตัวอย่างประชากร คือ ครูประถมศึกษา และผู้สนับสนุนจาก 3 เมือง และมหาวิทยาลัย

2 แห่งที่เปิดเรียนภาคฤดูร้อน รวมทั้งสิ้น 102 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถาม ซึ่งประกอบด้วย 1) แบบวัดพฤติกรรมประชาธิปไตยในชั้นเรียน (The Democratic Classroom Behavior Scale ; DCBS) ขึ้นใช้ 2) แบบวัดค่านิยมทางการศึกษา (The VAL-ED ; Value of Education, FIRO Scale) เพื่อใช้วัดทัศนคติต่อการศึกษ 3) แบบสอบถามลักษณะภาพโดยทั่วไป ผลการวิจัยพบว่า 1) การฝึกอบรมเกี่ยวกับทฤษฎีและการปฏิบัติเกี่ยวกับทักษะการปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นเป็นสิ่งจำเป็นในการเสริมสร้างสภาพแวดล้อมการเรียนที่เป็นประชาธิปไตย 2) ทัศนคติของบุคคลต่อการศึกษามีอิทธิพลสำคัญต่อการจัดการเรียนการสอนประชาธิปไตยในห้องเรียน 3) แบบวัดพฤติกรรมประชาธิปไตย (The Democratic Classroom Behavior Scale) มีประโยชน์ในการประเมินตนเอง การสังเกตและเป็นอุปกรณ์การสอนในการเสริมสร้างประชาธิปไตยในชั้นเรียน

เจมส์ เจสซี ปาล์มเมอร์ (James Jesse Palmer 1986 :

2182-A) ทำการวิจัยเรื่อง "A Study of the Trends in Content and Methodology in The Teaching of Government in Secondary Schools in The United States, 1930 to 1980." โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษาแนวโน้มของเนื้อหาและวิธีการสอนการเมืองการปกครองของโรงเรียนมัธยมศึกษาในประเทศสหรัฐอเมริกา ช่วงปี ค.ศ. 1930-1980 จากการศึกษาด้วยวิธีต่าง ๆ สรุปได้ว่าการสอนการเมืองการปกครองในช่วงเวลาดังกล่าวได้มีการเปลี่ยนแปลงเนื้อหามากมาย แม้ว่าจะมีการเปลี่ยนแปลงปรับปรุงเนื้อหาที่สอนหลายครั้งแต่หลักสูตรและวิธีการก็ได้รับการเปลี่ยนแปลงเพียงเล็กน้อย ington นั้นแม้ว่าครูที่สอนวิชาการเมืองการปกครองอเมริกันจะมีโอกาสอย่างมากในการเลือกวิธีการสอนก็ตาม บรรดาครูเหล่านั้นก็ยังคงสอนเฉพาะข้อเท็จจริงและรายละเอียดเกี่ยวกับสถาบันทางการเมืองการปกครอง ระหว่างปี ค.ศ. 1930 จุดประสงค์เบื้องต้นของหลักสูตรวิชาสังคมศึกษา คือ การสอนค่านิยมประชาธิปไตย พอถึงช่วงปลาย ค.ศ. 1930 ก็ได้บูรณาการเนื้อหาเกี่ยวกับหน้าที่พลเมือง การปกครองอเมริกันและปัญหาเกี่ยวกับประชาธิปไตยเข้าในหลักสูตรสังคมศึกษา ช่วงปี ค.ศ. 1940-1950 รายวิชาการเมืองการปกครองมุ่งสอนให้นักเรียนเป็นพลเมืองดี และการพัฒนาความรักชาติ นักการศึกษาได้เรียกร้องให้มีการร่วมมือกันกระตุ้นและฝึกให้นักเรียนได้รับประสบการณ์ในการเข้าไปเกี่ยวข้องกับการเมืองการปกครอง ในช่วงปี ค.ศ. 1960-1970 เป็นทศวรรษแห่งการเคลื่อนไหวของสังคมศึกษาแนวใหม่ที่เน้นใน

เรื่องความคิดรวบยอด หลักการและการวิเคราะห์การล่อนแบบสืบส่วน การล่อนโดยให้ค้นพบด้วยตนเอง ล่อนเรียนโดยประสัการณัตรง และมีความคิดสร้างลัรคัในช่วงปี ค.ศ. 1970-1980 จุดประสงค์เบื้องต้นของหลักอูตรสังคคศึกษา ได้เปลี่ยนเป็นการล่อนเพื่อความเป็นพลเมืองดี นักเรียนจะได้รับการล่อนในเรื่องความรู้พื้นฐานและทักษะที่จะช่วยให้มีส่วนร่วมทางการเมืองและเป็นพลเมืองดีของสังคค

เทรซี บลิส (Traci Bliss 1986 : 1998-A) ทำการวิจัยเรื่อง "Small Group Work in High School Social Studies : Promise and Praticce." เพื่อศึกษาถึงปัจจัยที่ล่งเลริมให้ครูสังคคศึกษาใช้การล่อนแบบการทำงานเป็นกลุ่มเล็ก ๆ บ่อยครั้งกว่าการล่อนแบบอื่น ๆ กลุ่มตัวอย่างประชากรในการวิจัยคือ ครูสังคคศึกษาจำนวน 43 คน ตัวแปรที่ไ้คือ ปรังญาของครูและลัภาพแวดล้อมในโรงเรียน ผลการวิจัยพบว่า

- 1) ครูสังคคศึกษาระดับมัธยมศึกษาที่ใช้การล่อนโดยการทำงานเป็นกลุ่มเล็ก ๆ บ่อยครั้งจะบรรลุวัตถุประสงค์ของการล่อน 3 ประการสำคัญ คือ ฝึกให้นักเรียนเป็นคนใจกว้าง มีความเห็นอกเห็นใจผู้อื่นและไม่เห็นแก่ตัว อันเป็นทักษะการมีส่วนร่วมหรือกระบวนการประชาธิปไตย
- 2) ครูสังคคศึกษาระดับมัธยมศึกษาที่ใช้การล่อนโดยการทำงานเป็นกลุ่มเล็ก ๆ จะได้รับการสนับสนุนจากผู้บริหารมากกว่าครูสังคคศึกษาที่ใช้การล่อนแบบนี้เดือนละครั้งหรือน้อยกว่านั้น
- 3) ครูสังคคศึกษาระดับมัธยมศึกษาที่ใช้การล่อนโดยการทำงานเป็นกลุ่มเล็กบ่อย ๆ แต่ไม่ได้รับการสนับสนุนจากฝ่ายบริหาร ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่าลัภาพแวดล้อมในโรงเรียนมีอิทธิพลอย่างล่งต่อการตัดสินใจของครูที่จะเลือกวิธีล่อน ผู้วิจัยเสนอแนะให้ครูใช้การล่อนโดยการให้นักเรียนทำงานเป็นกลุ่มเล็ก ๆ 2 สัปดาห์ต่อครั้งหรือมากกว่า และควรมีการล่งเลริมดังนี้
 - 1) การสนับสนุนของผู้บริหารและหัวหน้าหมวด
 - 2) ควรมีครูที่ใช้การล่อนแบบนี้อย่างน้อย 1 คน และมีร่วมงานที่ดี
 - 3) ครูในลัถานศึกษามีความลัภกันดี

สรุปผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยในประเทศ ผู้วิจัยได้รวบรวมผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการกรรมการ
เรียนการสอนเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยทั้งใน เรื่องมโนทัศน์และพฤติกรรมประชาธิปไตย ทักษะคิด
ทางการเมือง การจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษารวมทั้งวิชาหน้าที่พลเมือง การเรียนรู้
ทางการเมือง การจัดการกรรมเสริมหลักสูตร ตลอดจนปัญหาการเรียนการสอนด้านต่าง ๆ ที่
ครูสังคมศึกษาประสบ อันเป็นประโยชน์และเกี่ยวข้องกับการวิจัยนี้ พอสรุปได้คือ

มโนทัศน์ พฤติกรรมประชาธิปไตย และทัศนคติทางการเมืองของนัก
ที่พบส่วนใหญ่จะเป็นการศึกษาและเปรียบเทียบมโนทัศน์การมีส่วนร่วมทางการเมือง ความรู้
เข้าใจเกี่ยวกับบทบาทในระบอบประชาธิปไตยของนักเรียน มโนทัศน์ความเป็นประชาธิปไตย
ของนักเรียน ทัศนคติทางการเมืองของนักเรียน ระหว่างเพศหญิงกับชาย ระหว่างโรงเรียน
รัฐบาลกับโรงเรียนราษฎร์ ตลอดจนหาความสัมพันธ์ระหว่างมโนทัศน์กับพฤติกรรมประชาธิปไตย
พบว่านักเรียนหญิงและชาย ทั้งในโรงเรียนราษฎร์และโรงเรียนรัฐบาลส่วนใหญ่มีความรู้ความ
เข้าใจเกี่ยวกับประชาธิปไตยและการมีส่วนร่วมทางการเมืองถูกต้อง การแสดงออกเกี่ยวกับการ
มีส่วนร่วมทางการเมืองขึ้นอยู่กับความเข้าใจ วิธีสอนที่ครูบ่อยครั้งที่ลุดคือ การสอน
แบบบรรยาย

มโนทัศน์และบุคลิกประชาธิปไตยของครู งานวิจัยที่พบเห็นการศึกษาบุคลิกภาพ
ประชาธิปไตย วัฒนธรรมทางการเมืองและมโนทัศน์ทางการเมืองของครู พบว่า ครูชายกับ
ครูหญิง ครูที่มีวุฒิสูงกับครูที่มีวุฒิต่ำ มีบุคลิกประชาธิปไตยแตกต่างกัน ครูที่มีประสบการณ์ในการ
ทำงานมากกับครูที่มีประสบการณ์ในการทำงานน้อย มีบุคลิกภาพประชาธิปไตยไม่แตกต่างกัน
ครูส่วนใหญ่มีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย ครูหญิงกับครูชายที่อยู่ในส่วนกลางกับ
ส่วนภูมิภาค ในเมืองกับนอกเมืองมีความรู้ความเข้าใจทางการเมืองไม่แตกต่างกัน

การจัดการกรรมการเรียนการสอนวิชาหน้าที่พลเมือง และสังคมศึกษา รวมทั้งการ
เรียนรู้ทางการเมือง งานวิจัยส่วนใหญ่เป็นการศึกษาความคิดเห็นต่อการสอนวิชาหน้าที่พลเมือง
และวิชาสังคมศึกษา การเปรียบเทียบสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนวิชาสังคมศึกษา โดยการใ้วิธี
สอนแตกต่างกัน พบว่า เนื้อหาวิชาสังคมศึกษาและหน้าที่พลเมือง น่าสนใจและเป็นประโยชน์ต่อ
ชีวิตประจำวัน นักเรียนชอบให้ครูนำเหตุการณ์ปัจจุบันมาเกี่ยวข้องกับการเรียน ใ้จุดประกายประกอบ

การล่อน นอกจากนี้ยังพบว่าการศึกษาใช้วิธีล่อนอื่น ๆ เช่น บทบาทลุ่มมือ กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ ทำให้นักเรียนกระตือรือร้นที่จะเรียนและร่วมมือในการกิจกรรมการเรียนการสอน

การตัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร งานวิจัยส่วนใหญ่เป็นการศึกษาสภาพการตัดกิจกรรมหลักสูตร เช่น สถานักเรียน ปัญหาในการตัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร ตลอดจนศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนกับความสนใจในกิจกรรมเสริมหลักสูตร พบว่า การตัดให้มีกิจกรรมเสริมหลักสูตรเป็นการเปิดโอกาสให้นักเรียนได้รับประสบการณ์ตรง แต่ถ้านักศึกษานักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมมากเกินไปจะมีผลทำให้ผลการเรียนต่ำลง ปัญหาที่พบในการตัดเสริมหลักสูตร ได้แก่ ครูไม่มีเวลาพอในการตัดกิจกรรม ขาดอุปกรณ์และเงิน ขาดประสบการณ์และความร่วมมือจากครูและนักเรียน

ปัญหาการเรียนการสอนวิชาหน้าที่พลเมืองและสังคมศึกษาพบว่า ครูสังคมศึกษามีปัญหาเรื่องเนื้อหาวิชามีมากเกินไป ความรู้ของครูเกี่ยวกับวิชาที่จะล่อนมีไม่เพียงพอ ขาดอุปกรณ์แหล่งค้นคว้าและขาดเทคนิคการสอนแบบใหม่ รวมทั้งวิธีการประเมินผล นักเรียนขาดทักษะในการคิดวิพากษ์วิจารณ์ และวิเคราะห์ปัญหา ขาดความรับผิดชอบ

งานวิจัยในต่างประเทศ ที่พบส่วนใหญ่เป็นการศึกษาถึงสภาพและปัญหาการเรียนหน้าที่พลเมือง และการเมืองในโรงเรียน ซึ่งพบว่าการสอนหน้าที่พลเมืองประสบความล้มเหลวในแง่การนำไปปฏิบัติจริงในชีวิตประจำวัน เนื่องจากสภาพสังคมไม่เอื้ออำนวย เด็กที่เรียนกับครูที่เปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็นจะมีความรับผิดชอบและมีความรู้ทางการเมืองดีกว่าเด็กที่ครูไม่ให้แสดงความคิดเห็นการเรียนการสอนการเมืองการปกครองจะให้ความรู้และทักษะในการมีส่วนร่วมทางการเมืองแก่นักเรียน

งานวิจัยดังที่กล่าวมานั้นนับว่าเกี่ยวข้องกับและมีประโยชน์ต่อการทำการวิจัยครั้งนี้เป็นอย่างมาก อย่างไรก็ตามจากการศึกษาไม่ปรากฏว่ามีผู้ใดทำการวิจัยเพื่อศึกษาความคิดเห็นของครูสังคมศึกษาเกี่ยวกับปัญหาการตัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยในโรงเรียนมัธยมศึกษามาก่อน ผู้วิจัยเห็นว่าการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้จะเป็นประโยชน์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งจะทำให้ผู้บริหาร ศึกษานิเทศก์ กระทรวงศึกษาธิการและผู้เกี่ยวข้อง ทราบถึงปัญหาการตัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยในโรงเรียนมัธยมศึกษา ได้ชัดเจนมากขึ้น และจะเป็นแนวทางแก้ไข ปรับปรุง หาวิธีการส่งเสริมในการเสริมสร้างประชาธิปไตยแก่นักเรียนระดับมัธยมศึกษาต่อไป